

İÇEL SANCAĞI'NIN YÖNETİM MERKEZİ OLMAK İÇİN KAZALAR ARASINDA YAŞANAN MÜCADELE*

Ahmet Ali GAZEL**

Öz

Karamanoğulları Beyliği'nin ortadan kaldırılmasıyla oluşturulan İçel Sancağı idarî olarak farklı eyaletlere bağlanmış ve son olarak 1869 yılında Adana Vilayeti'ne bağlanmıştır. 1915 yılında ise müstakil sancak haline dönüştürülmüştür.

İçel Sancağı'nın bu isimle anılan bir merkezi olmadığı için sancak merkezi farklı tarihlerde farklı kazalar olmuştur. 1869'dan önce merkez Ermenek iken bu tarihte sancak Adana Vilayeti'ne bağlanınca vilayet merkezine yakınlığı sebebiyle sancak merkezi Silifke'ye alınmıştır. Ancak bu durum uzun zamandır sancak merkezliğini elinde bulunduran Ermeneklileri rahatsız etmiştir. Yapılan değişiklik Silifkelilerle Ermenekliler arasında 1919 yılına kadar sürecek hukuki ve siyasi bir mücadelenin de başlangıcı olmuştur. Ermenekliler değişik zamanlarda hükümet merkezine verdikleri arzuhallerde merkezin tekrar Ermenek'e alınmasını isterken Silifkeliler de birçok ekonomik ve coğrafi faktörü öne sürerek Silifke'de kalmasını istemişlerdir.

Bildiride iki kazanın sancak merkezi olmak için verdikleri mücadele Osmanlı Arşivine dayalı olarak anlatılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İçel Sancağı, Ermenek, Silifke, Adana.

THE STRUGGLE BETWEEN ERMENEK AND SILIFKE FOR BECOMING THE CAPITAL OF THE SANJAK OF İCEL

Abstract

The Sanjak of İçel, which was founded along with the destruction of Karamanids, was involved in several different principalities administratively and ultimately connected to the Province of Adana in 1869. In 1915, it became an independent sanjak.

Because the Sanjak of İçel did not have the capital called İçel, different districts became its capitals on different dates. Before 1869, the capital was Ermenek while it was replaced by Silifke in 1869 when the sanjak was connected to the Province of Adana due to its geographic proximity to the provincial capital. But, this disturbed people from Ermenek, which had been the capital of the sanjak for a long time. This replacement was the start of a legal and political struggle between Ermenek and Silifke that lasted until 1919. At different times, Ermenek asked to be the sanjak capital again while Silifke desired to remain as the sanjak capital, considering several economic and geographic factors.

This paper mentions the struggle between the two districts for becoming the capital of the sanjak based on the Ottoman archives.

Keywords: The Sanjak of Icel, Ermenek, Silifke, Adana.

* Bu makale, "I. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** Prof. Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü, agazel@aku.edu.tr.

Antik çağda Taşlık Kilikya olarak bilinen coğrafi bölge üzerinde bulunan İçel Sancağı, batıda Alanya Burnu'ndan doğuda Lamas Suyu'na kadar Toros Dağları ile Akdeniz arasında uzanır.¹ "İçel" adının Selçuklular zamanından beri buranın dağlar içinde ve girilip geçilmesi güç bir bölge olarak görülmesinden dolayı verilmiş olması muhtemeldir.² Salnamelerde ise İçel adının "*Konya Vilayeti'nden bakılınca livanın dağlarında görülmesi cihetiyle tesmiye olunmuştur*" şeklinde açıklanmıştır.³

Anadolu Selçuklularının hakimiyetinde kalan bölgeye daha sonra Karamanoğulları Beyliği hâkim olmuştur. Bölge, 1474 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bununla birlikte uzun müddet Osmanlı-Karamanoğulları mücadelesi devam etmiştir. Neticede İçel bölgesi 1483 yılında kesin ve son kez olarak Osmanlı idaresine girmiştir.

16. yüzyıl boyunca İçel Sancağı'nın sınırları doğuda Alata Suyu olmak üzere Mersin, kuzeyde Karaman, kuzeybatıda Hadim, batıda Alanya sancak ve kazaları ile güneyde Akdeniz'dir. 1309 (1891-92) Adana salnamesine göre kuzey ve batısında Karaman, Alaiye, Ereğli ve Niğde, doğusunda Mersin Kazası, güneyinde ise Akdeniz bulunmaktadır.⁴ 1312 (1894-95) Adana Vilayeti salnamesine göre; sancak kuzeyden Bulgar Dağı, güneyden Akdeniz, doğudan Mersin Körfezi ve Mersin Sancağı, batıdan Antalya körfezi ile çevrilmiştir.⁵

Osmanlılar tarafından fethinden sonra İçel, sancak olarak teşkilatlandırılarak Karaman Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Sancak, ilk kuruluşundan Kıbrıs'ın fethine kadar Karaman Beylerbeyliği'ne bağlı kalmıştır.⁶ Kıbrıs'ın 1571'de fethinden sonra Alaiye, Sis ve Tarsus sancakları ile beraber fetih sonrası oluşturulan Kıbrıs Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. Buna rağmen sancağın askerî, hukuki ve iktisadi yönden Karaman Beylerbeyliği ile ilişkisi devam etmiştir. İçel Sancağı, Nisan 1632'de Adana Beylerbeyliği'ne⁷ bağlanmışsa da aynı yılın Ağustos ayında yapılan bir düzenlemeyle tekrar Kıbrıs'a bağlanmıştır. Ancak Kıbrıs'a bağlılığın fazla sürmediği anlaşılmaktadır. Zira 17 ve 18. yüzyıllara ait arşiv belgelerine göre İçel Sancağı, Adana Eyaleti'ne bağlı görünmektedir.⁸

¹ Şenol Çelik, "İçel", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXI, s. 450.

² Besim Darkot, "İçel", *İslam Ansiklopedisi*, V/2, s. 928.

³ *Salname-i Vilayet-i Adana-1308*, s. 106.

⁴ *Salname-i Vilayet-i Adana-1309*, s. 113.

⁵ *Salname-i Vilayet-i Adana-1309*, s. 56.

⁶ Şenol Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994, s. 32.

⁷ 1549'da kurulmuş olan Halep Eyaleti'ne bağlı olan Adana Sancağı 1608 yılında müstakil bir eyalet haline getirilmişti. bk. Enver Çakar, *17. Yüzyılda Halep Eyaleti ve Türkmenleri*, Elazığ 2006, s. 60.

⁸ Çelik, *agt*, s. 33-35.

19. yüzyıl başlarından 1836 yılına kadar İçel Sancağı'nın Adana Vilayeti'ne bağlılığı devam etmiştir. Örneğin 1831 yılı kayıtlarına göre İçel Adana'ya bağlıdır.⁹ İçel Sancağı'nın bu durumu 1836 yılında değişmiş ve İçel belirtilen tarihte müşirliklerin kurulmasıyla oluşturulan Konya Müşirliği'ne bağlanmıştır. Eyalet sistemine tekrar geri dönülmesiyle ise Karaman Eyaleti'ne bağlanmıştır. 1846-47'de ilk defa yayınlanmış olan Osmanlı Devlet salnamesine göre 39 eyaletten biri olan Karaman Eyaleti, Konya, Hamit, Teke, Alaiye, Nevşehir ve İçel sancaklarından meydana gelmiştir.¹⁰ 1268 (1851-1852) yılı Osmanlı Devlet salnamesine göre ise İçel, Adana'ya bağlıdır.¹¹ Ancak bu durum fazla sürmemiş ve 1853 yılında İçel tekrar Karaman'a bağlanmıştır. Karaman Eyaleti önce Konya Eyaleti'ne daha ise Konya Vilayeti'ne dönüştürülmüştür.¹² İçel Sancağı'nın Konya Vilayeti'ne bağlılığı 1869'da sona ermiştir. Bu tarihten sonra Adana Vilayeti'ne bağlanmıştır. 1915 yılında İçel, Adana Vilayeti'nden ayrılarak müstakil sancak hâline getirilmiştir.¹³

1924 yılında İçel Sancağı İçel Vilayeti haline getirilmiş ve vilayet merkezi Silifke olmuştur. İçel'deki bu yapılanma 1933 yılına kadar devam etmiştir. 20 Mayıs 1933 tarihli ve 2197 sayılı kanunla İçel ve Mersin vilayetleri birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel Vilayeti teşkil edilmiştir.¹⁴

Vilayet merkezinin Mersin'e kaydırılması İçel halkının tepkisine neden olmuş ve Gülnar ve Mut ilçe halkı Başbakanlığa bir mektup yazarak karardan geri dönülmesini istemişlerdir. Bu talepler karşısında İçişleri Bakanlığınca Başvekâlete sunulan belge de "2197 nolu kanunla Cebeli Bereket, Hakkari, Artvin, Şebinkarahisar, İçel, Aksaray vilayetleri lağvedildiğinden" vekaletlerince yapılacak bir şey olmadığı belirtilmiştir.¹⁵

28 Haziran 2002 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanan 4764 sayılı kanunla ise İçel ismi Mersin olarak değiştirilmiştir.¹⁶

⁹Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul 2003, s. 52.

¹⁰Osman Akandere, *Konya Vilayeti Salnamelerine Göre 1868-1904 Yılları Arasında Konya Sancağı'nın İdarî ve Mülki Taksimatı*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1987, s. 18.

¹¹ Mehmet Ali Talayhan, *Osmanlı Devlet Salnamelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdari Taksimat 1851-1910*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2001, s. 22.

¹²Talayhan, *agt.*, s. 104-108.

¹³Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade-i Dahiliye (İ.DH)*. 15/14.R.1333.

¹⁴*Düstur*, 20 Mayıs 1920, s. 642-644; *Resmi Gazete*, Tarih: 27 Mayıs 1933.

¹⁵İçel Vilayeti'nin kaldırılmasına Mut, Gülnar ve Silifke ilçe halklarının gösterdikleri tepki için bk. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, (BCA), 030.10.66.441.5.

¹⁶*Resmi Gazete*, Tarih: 28 Haziran 2002.

I-İçel Sancak Merkezinin 1869'da Silifke'ye Alınması ve Tartışmanın Başlaması

İçel Sancağı'nın bu isimle anılan bir merkezi olmadığı için merkezin neresi olacağı konusu devamlı gündemde kalmış ve sancağı oluşturan kazalar arasında bir rekabete dönüşmüştür. Bu konuda en büyük rekabet Ermenek ile Silifke kazaları arasında yaşanmıştır.

İçel Sancak beylerinin 16. yüzyıl boyunca nerede ikamet ettiği konusu tam olarak tespit edilememektedir. Bununla birlikte 1555 tarihli İçel Sancağı Tahrir Defteri'nden sancakbeyinin bu tarihte Silifke'de ikamet ettiği anlaşılmaktadır.¹⁷ 1827 yılında ise merkezin Ermenek'e alındığı görülmektedir. 1835 yılında da merkez hâlâ Ermenek'tir. Ancak bu yıl içinde Ermenek, Gülnar ve Selendi ileri gelenlerinden 74 kişi tarafından imzalanan bir mahzarda merkezin Mut'a nakledilmesi ve Mut'ta bir hükümet konağı yapılması talebinde bulunulmuştur. Bu talep uygun görülüp, Mut'a bir hükümet konağı yapılması için ödenek ayrılmış olmasına rağmen merkezin Mut'a nakline ve orada bir hükümet konağı yapılıp yapılmadığına dair şu an için net bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁸ Bu durumda 1869 yılına kadar sancak merkezliğinin Ermenek'te kaldığı anlaşılmaktadır.

İçel Sancağı 1869 yılında Adana Vilayeti'ne bağlanınca sancak merkezi, vilayet merkezine yakınlığı sebebiyle aynı tarihte Silifke'ye alınmıştır. Ancak bu karar yıllardan beri sancak merkezliğini ellerinde bulunduran Ermeneklileri rahatsız etmiş ve Ermenekliler resmi makamlara başvurarak sancak merkezinin tekrar Ermenek'e nakledilerek sancağın da Konya'ya bağlanmasını talep etmişlerdir. Diğer taraftan Silifkeliler de sancak merkezinin Silifke'de kalması için başvuruda bulunmuşlardır.

Yapılan müracaatlar ve tartışmalar üzerine konu İçel Sancak Meclisi'nde görüşülmüş ve 5 Aralık 1877 tarihinde hükümete sunulan mazbatada sancak merkezinin Silifke'de kalmasına müsaade edilmesi istenmiştir. Ancak buna net bir cevap verilmeyince tartışma devam etmiştir. Bu arada sancak merkezliğini geri almak için Ermeneklilerin civardaki halkı rahatsız ettikleri yönünde bazı şikâyetler gelmiştir. Bu konuda ilk şikâyet Ermenek'e bağlı olan Nevahi ahalisinden gelmiştir. Nevahi halkının İçel mutasarrıflığına gönderdiği 20 Mart 1878 tarihli arizada; sancak merkezi önce Ermenek iken halkın Ermenek'in merkez olmasından dolayı çeşitli zorluklar karşılaşması nedeniyle, on sene önce sahilde bulunan, ziraate elverişli ve vilayet merkezine yakın olan Silifke'ye alındığını, burada bir hükümet konağı inşa edildiğini ve

¹⁷ Çelik, *agt.*, s. 44.

¹⁸ Ensar Köse-Doğan Atlay, *Mut, İstanbul 2005*, s.243-245.

kazanın imar edildiğini, bu kararla sancak ahalisinin de memnun edildiğini ancak Ermenek ahalisinin sırf şahsi menfaatleri uğruna merkezin Ermenek'e alınmasına çalıştıklarını, İstanbul'a yolladıkları vekilin Ermenek'e gönderdiği haberler dolayısıyla Ermenek'e hükümet konağı inşa edileceği belirtilerek Ermenek eşrafınca kendilerinden yüklü miktarda para istendiğini, fakat kendilerinin bunu vermeye takatleri olmadığını ifade etmişlerdir. Nevahi halkı son olarak, merkezin Silifke'de bırakılarak Ermenek ahalisinin baskısından kurtarılmasını istemişlerdir.¹⁹

Ermeneklilerin yaptıkları başvurular, yapılan tartışmalar ve para toplanması iddiaları üzerine konu tekrar İçel Sancak Meclisi'nde görüşülmüş ve alınan karar 10 Nisan 1878 tarihinde vilayet merkezine bildirilmiştir. Mecliste alınan kararda, Ermeneklilerin uzun zamandır İçel Sancağı'nın Konya'ya bağlanması ve merkezin Ermenek'e alınması için faaliyette buldukları, ancak son 7-8 aydır bu çabalarını yoğunlaştırdıkları ve halkı rahatsız etmeye başladıkları ve bu işle uğraşmak üzere aralarından seçtikleri birkaç kişiyi de İstanbul'a göndermeye hazırlandıkları ifade edilmiştir. Daha sonra kararda, Ermenekliler dışında kendilerine ulaşan arzuhaller de olduğu belirtilmiştir. Bunlar Nevahi, Cebel ahalisi ile Silifke uleması, hanedanı ve tüccarı tarafından verilen ve merkezin Silifke'de kalması yönündeki dilekçelerdi. Bu dilekçelerde, İçel Sancağı'nın merkezi Ermenek iken buranın "sengistan" olması, sahile uzak olması, hâlen ve istikbâlen gelişme imkânı olmaması gibi sebeplerle merkezin bütün sancak halkının arzusuyla sahilde ve gelişmeye açık olan Silifke'ye alındığı, halkın bu durumdan memnun olduğu gibi Silifke'nin de oldukça ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Ancak Ermeneklilerin bu durumu kabullenemeyerek ikide birde merkezin değişmesi için yaptıkları teşebbüslerin halkı rahatsız ettiği, bunu yapanların şahsi menfaatlerini umumun menfaatine üstün tutan ve öteden beri merkez olmak hasebiyle "harekât-ı tahakkümkâranalarına" yeniden kavuşmayı arzulayan birkaç kişi ve onların taraftarları olduğu kaydedilmiştir. Merkezin Ermenek'ten alınmasının sebeplerine dair eski evrakların vilayet merkezinde ve hem de İstanbul'daki resmî makamlarda bulunduğu, bu nedenle Ermeneklilerin bu yeni başvurularına itibar edilemeyeceği tabii olmakla beraber, halkı tatmin etmek için merkezin eskiden olduğu gibi Silifke'de bırakılmasına müsaade edilmesinin 5 Aralık 1877 tarihli mazbata ile arz edildiği, ancak hâlâ cevap alınmadığı, Nevahi ahalisi tarafından verilen arzuhalden de anlaşılacağı üzere bura ahalisinin merkezin Silifke'de kalmasını istediklerini, bunun da Ermenek'ten baskı Silifke'den ise menfaat görmelerinden ileri geldiğinin belirtildiği

¹⁹BOA., Şura-yı Devlet Evrakı, (ŞD), 2118/6.

ifade edilmiştir. Bunun yanında Ermenek nüfusunun önemli kısmının Nevahi halkından oluştuğu, zira Ermenek'in nüfusu 5442 iken Nevahi nüfusunun 8386 kişi olduğu, öte yandan Silifke'nin ise köyleriyle birlikte nüfusunun 8782 olduğu, çoğunluğun merkezin Silifke'de kalması fikrinde bulunduğu, ayrıca Silifke'nin sahilde olmasından dolayı asker sevkinde birçok kolaylıklar görüldüğü kaydedilmiştir. Bütün bu nedenlerden ötürü Ermeneklilerin şahsi menfaatleri için yaptıkları teşebbüslere itibar edilmeyerek merkezin Silifke'de kalması istenmiştir.²⁰

İçel Sancağı'ndan gelen evraklar Adana Valiliği tarafından 22 Nisan 1878 tarihinde hükümet merkezine gönderilmiş²¹ ve Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi'ne sevk edilmiştir. Mülkiye Dairesi'nde konu görüşülmüş, hatta daha önce İçel mutasarrıflığında bulunmuş eski Karahisar-ı sahib Mutasarrıfı Ömer Lütfi Paşa ve eski Berat Mutasarrıfı Abdurrahman Paşa'nın da görüşüne başvurulmuştur. Yapılan müzakereler neticesinde, Ermenek'in sancağın ortasında bulunması ve kasaba merkezinin büyük ve mamur olması hasebiyle merkezin buraya naklinin ahalinin menfaatine olacağı, aynı zamanda bunun birçok kişinin de arzusu olduğu, Ermenek'in eskisi gibi mutasarrıflık merkezi olmasının masraf ve idarece de daha uygun olacağı görüşüne varılmıştır.

Netice olarak Şura-yı Devlet'in görüşüne uygun bir şekilde 3 Haziran 1878 tarihinde çıkan kararla İçel Sancağı'nın eskiden olduğu gibi Adana Vilayeti'ne bağlı olmak üzere Ermenek'in merkez yapılarak Silifke'de bulunan liva heyetinin Ermenek'e Ermenek'teki kaymakamlık heyetinin de Silifke'ye nakline karar verilmiştir.²²

Sadrızam Saffet Paşa da 22 Haziran 1878 tarihinde Adana Vilayeti'ne yazdığı emirnamele, sancak merkezinin Ermenek'e nakledilmesine, Ermenek ahalisinden bazılarının zimmetinde olduğu itiraf olunan hazine alacaklarının kanun ve nizam dairesinde alınmasına, bunun yanında halkın güvenliğine dikkat edilmesi konusuna dair irade-i seniyye çıktığını belirtmiştir.²³

Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla Adana Valisi kararı uygulamakta isteksiz davranmıştır. Adana Valisi Ziya Paşa tarafından 5 Ağustos 1878 tarihinde İstanbul'a yazılan

²⁰BOA., ŞD., 2118/6.

²¹BOA., ŞD., 2118/6.

²²BOA., İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD), 39/2044

²³BOA., ŞD., 2134

yazıda, heyetin o sıralarda aşar ihalesi ve “tahsil-i emval” gibi işlerle uğraşması nedeniyle kararın 1879 senesi Mart ayı sonuna ertelenmesi istenmiştir.²⁴

Ziya Paşa 19 Ağustos 1878 tarihinde sadarete yazdığı bir başka yazıda ise Gülnar, Mut, Silifke eşrafi ve Ermenek ahali vekili tarafından gönderilen iki telgraf ve umumi arzuhalde, merkezin Ermenek'e nakli için İstanbul'da bulunan Ermenek ahali vekillerinin maksatlarına ulaşmak için 300 altın istedikleri gerekçesiyle Ermenek kazası mülhakatında bulunan fukaranın haksız yere rahatsız edildiği, bunun yanında merkez olmasından sonra Silifke'de yapılan hükümet binası gibi yapıların ve meydana gelen düzen ve gelişmelerin merkezin değişmesi nedeniyle mahvolarak bunun sonucunda daha büyük sıkıntılar ortaya çıkacağı beyanıyla merkezin Silifke'de kalmasının talep edildiği belirtmiştir. Ziya Paşa daha sonra, sancak merkezinin vilayet merkezine yakın olmasının idari açıdan önemli olduğunu, ayrıca iskelesi olması münasebetiyle merkezin günden güne büyüyen ve gelişen Silifke'de kalması gerektiğini, merkezin Silifke'de kalmasını Ermenek ahali dışındaki bütün halkın da istediğini ifade etmiştir.

Adana Valisi'nin isteği hükümet tarafından kabul edilmemiştir. Saffet Paşa 28 Ekim 1878 tarihinde Adana Vilayeti'ne yazdığı emrinde, Ermeneklilerin telgraf ve arzuhaller yaparak kararın bir an önce uygulanmasını istediklerini, bu nedenle kararın geciktirilmesinin uygun olmayacağını ifade etmiştir.²⁵ Ancak İstanbul'un bir ay sonra fikir değiştirdiği anlaşılmaktadır. 20 Kasım 1878 tarihinde Adana'ya çekilen telgrafta, 28 Ekim 1878 tarihinde İçel Mutasarrıflık merkezinin Ermenek'e nakli bildirilmişse de 5 ve 19 Ağustos 1878 tarihli yazılarda beyan olunan mütaalata göre merkezin Silifke olması uygun olacağından Ermenek'e nakil işinden tamamen vazgeçilmesi emredilmiştir.²⁶ Vilayetten yazılan cevapta ise verilen emrin derhâl mahalline yazıldığı belirtildikten sonra bu kararın sancak perişanlıktan kurtarıldığı için teşekkür edilmiştir.

Ancak bu kararın bile tartışmayı önleyemediği anlaşılmaktadır. Zira Dâhiliye Nezareti tarafından Adana Vilayeti'ne 18 Aralık 1878 ve 1 Ocak 1879 tarihlerinde iki telgraf gönderilerek Ermenek ve Silifke'nin nüfus, vergi, hane sayısı, hangisinin sancağın ortasında ve sahile daha yakın olduğu sorulmuştur. Adana Vilayeti tarafından hazırlanıp 20 Ocak 1879 tarihinde nezarete sunulan mazbatada, Silifke'nin iki yük 36.491 kuruş vergili, 10.518 nüfuslu

²⁴BOA., ŞD., 2134

²⁵BOA., ŞD., 2134

²⁶ Sonraki belgelerden anlaşıldığına göre irade çıkmasına rağmen kararın uygulanmaması o sıralarda meydana gelen Kozanoğlu Hadisesi'nden kaynaklanmıştır.

ve 3662 haneli olduğu, Ermenek'in ise bir yük 90.874 kuruş vergili, 12.803 nüfus ile 4888 haneye sahip olduğu, Ermenek'in nüfus ve hane bakımından Silifke'den fazla olmasına rağmen, toplanan vergi itibariyle ise Silifke'den bir yük 40 bin kuruş daha fazla vergi toplandığı, bunun dışında takdim edilen haritadan da görüleceği gibi Silifke'nin İçel'i teşkil eden kazaların ortasında, Taşucu İskelesi'ne iki saat mesafede bir ticaret merkezi olduğu, hatta mutasarrıflık merkezinin buraya alınmasının merkez vilayete yakınlığından dolayı idari işleri kolaylaştırdığı, bu durumun sancak halkının asayiş ve rahatına katkısı olduğu, nizamiye askeri, redif ve mustahfazanın toplanması ve sevkinde merkezin Silifke'de bulunmasının da oldukça faydalı olduğu dile getirilmiştir. Mazbatada, birkaç defa yazılan yazılarla izah edildiği gibi, vilayet merkezine 70-80 saat uzaklıkta olan Ermenek halkının çabasının merkezin değişmesi nedeniyle Ermenek eşrafının öteden beri almış oldukları gibi umum halkı kendi istedikleri gibi kullanarak zimmetlerine geçirdikleri “emval-i emiriyenin” ödenmesini geciktirmek arzusundan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Konunun şahsi hırs ve hususi menfaatlerden sıyrılıp hakikatin aranması durumunda, İçel Sancağı'nın gerek iyi idare edilmesi, gerek inzibatı ve gerekse Silifke havalisinin gelişmesi ve imarının, merkezin Silifke'de kalmasına bağlı olduğu, bu nedenle Ermenek halkı adına İstanbul'da dolaşan birkaç şahsın mesele ilgili şahsi menfaatleri olduğu, bu nedenle bu kişiler hakkında gerekenin yapılması istenmiştir.²⁷

Adana Vilayeti'nin görüşleri doğrultusunda, hükümetin merkezin Silifke'de kalmasını uygun bulması Ermeneklileri rahatsız etmiştir. 13 Şubat 1879 tarihinde Ermenek halk vekillerinden Vacid ve eşraftan dört kişi tarafından Şura-yı Devlet'e gönderilen arzuhalde, İçel Sancağı'nın kaza ve nahiyelerine çok yakın olan Konya'dan ayrılarak çoğu kazasına 110 saat mesafede olan Adana'ya bağlanmasından sonra, merkezi 3 bin haneden oluşan ve eskiden beri sancak merkezi olup, sancağın da ortasında bulunan Ermenek'in haiz olduğu avantajlar göz ardı edilerek, sancağın en doğusunda bulunan, sadece Adana'ya yakın olan ve hâlen 80 haneyi geçmeyen, o ana kadar hiçbir gelişmesi görülmeyen, halkının büyük bir kısmı konar-göçer olan Silifke'nin 8 sene evvel sancak merkezi yapıldığı, ancak bunun sonucunda sancak asayişinin oldukça zarar gördüğü ifade edilmiştir. Vacid ve arkadaşları, merkezin Silifke'ye alınması ile meydana gelen zarar ve emniyetsizliğin son haddine vardığı, bu mağduriyetlerin ve problemlerin çözümü için iki seneye yakındır yapılan başvuruların Bâb-ı Âlice incelenip mevki itibariyle görülen avantajlar üzerine merkezin Silifke'den Ermenek'e alınması için irade-i seniyye çıktığı ve gereğinin Adana Vilayeti'ne te'kîden emir verildiği, ancak işler sağlıklı bir

---

²⁷BOA., ŞD., 2134

şekilde düşünülmediği için Silifkelilerin düşüncesine uygun bir şekilde merkezin Silifke'de kalmasına dair görüş belirtildiği ve onca başvurunun da bu düşüncüyü değiştiremediği, bunun yanında civar vilayetlerden ve İstanbul'da bulunup sancağın coğrafyasını tanıyan kişilerden kurulan komisyonun sancak merkezliği için Ermenek'in uygun olduğuna dair görüş belirttiği ifade edilmiştir. Vacid ve arkadaşları sonuç olarak merkezin Ermenek'e nakli hakkında çıkan irade-i seniyyenin hükmünün uygulanmasını umum ahali adına istirham ettiklerini ifade etmişlerdir.²⁸ Arşiv kayıtlarından tespit edilebildiği kadarıyla Ermeneklilerin onca başvurusuna ve irade çıkmasına rağmen Silifke sancak merkezi olmaya devam etmiştir.

II- 1902 Yılında Tartışmaların Yeniden Başlaması

1879 yılından sonra tartışmalara bir müddet ara verildiği, ancak 1902 yılından itibaren yeniden başladığı anlaşılmaktadır. Ermenek ahalisi namına Ermenekli Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali, sadarete gönderdiği 14 Ağustos 1902 tarihli arzuhâlinde, 1869'da yapılan idari düzenlemeler sırasında İçel Sancağı'nın Konya'dan alınarak Adana'ya bağlandığını, sancak merkezinin de Ermenek'in Adana'ya 80 saat uzaklıkta olmasından dolayı, sancağın en doğusunda ve en kenarda bulunan ve sancağın diğer kazalarına en uzak ve nispeten de köy hükmündeki Silifke'ye nakledildiğini ifade etmiştir. Mehmed Ali Bey, Ermenek'in 2500 haneyi aşan büyüklüğüyle sancağın ortasında bulunduğunu, bu nedenle Anamur, Mut ve Gülnar kazalarının "aşair-i seyyaresiyle" ahalisinin önemli bir kısmının sayfen Ermenek'in dört bir tarafında 8 ay yayladığını, bir araya gelen bu büyük topluluğun asayişinin kaymakamlık idaresiyle mümkün olmayıp daha büyük bir idareye muhtaç olduğunu belirttikten sonra, daha önce çıkan irade-i seniyyegereğince merkezin Ermenek'e nakledilmesini istemiştir.²⁹

Tartışmanın tekrar başlaması üzerine konu yeniden Şura-yı Devlet'e gelmiştir. 14 Ağustos 1902 tarihli Şurayı Devlet Mülkiye Dairesi mazbatasında, merkezin Ermenek'ten Silifke'ye alınmasından sonra merkezin eskiden olduğu gibi tekrar Ermenek'e alınması, bazı yararlarından dolayı da Silifke'de kalmasına dair halk tarafından isteklerde bulunduğu, bunun üzerine konunun Adana Vilayeti'ne yazıldığı, Adana Vilayeti İdare Meclisi'nden gelip Şura-yı Devlet'e havale edilen 16 Ekim 1877 tarihli mazbatayla, valinin doğrudan gönderdiği telgrafının Mülkiye Dairesinde okunduğu ifade edilmiştir. Mazbatada, Ermeneklilerin istidalarında, Silifke'nin 100 haneden ibaret bir köy hükmünde olduğu, mevcut halinden fazla gelişmesinin mümkün olmadığı, sancağın en doğusunda olduğu için Mut kaymakamlık merkezine 20, Gülnar

²⁸BOA., ŞD., 2134

²⁹BOA., ŞD., 2134

kaymakamlık merkezine 18, Anamur kaymakamlık merkezine 36, Selinti Nahiyesine 55, ve Ermenek'e 36 saat mesafesi bulunduğu cihetle merkeze gidiş gelişlerin sıkıntılı olduğu, Ermenek'in sancağın ortasında olduğu için diğer kazalara daha yakın ve merkez olmaya daha layık, redif taburunun merkezi olması hasebiyle de çevresinde yurt tutan konar-göçer aşiretlerin zabtu rabtının, kasabanın iyi idaresinin ve memleketin gelişmesinin merkezin Ermenek'e nakline bağlı olduğunun dile getirildiği belirtilmiştir. Silifkelilerin ise özet olarak 1869'da merkezin Silifke'ye nakli sonrası halkın yardımıyla bir hükümet konağı inşa edildiği, ayrıca dükkân, mağaza, telgrafhane ve bir rüşdiye mektebi yaptırıldığı, bunlarla Silifke'nin günden güne geliştiği, bu nedenle merkezin Silifke'de kalması gerektiğini dile getirdikleri ifade edilmiştir.

Daha sonra mazbatada, Adana Vilayeti'nden gelen yazıdan ve telgraftan bahsedilmiştir. Vilayetin yazısında, sancak merkezinin Adana Vilayet merkezine 70-80 saat uzaklıkta bulunan Ermenek'e taşınması için sebep gösterilen büyüklük ve gelişmişliğin merkezin oraya taşınmasını icap ettirmediği, zira Silifke'nin 5-6 yüz haneden oluşan ufak bir kasaba olmasına rağmen, vilayet merkezine yakın olmasından başka, sancağın ortasında ve sahilde bulunması ve ticarete elverişli olması nedeniyle kısa sürede elde edeceği gelişmelerin merkezin orada kalmasıyla daha da artacağı ve Ermenek kasabasına karşı bir üstünlük elde edeceği, böylece Ermenek "mütehayyizanının" maksatlarına ulaşmalarına engel olunacağı merkezin Silifke'de kalmasının mevki ve maslahatın gereği olduğu ifade edilmiştir. Telgrafta ise Ermenek ayanının üzerinde bulunan bakayanın alınmasına hız verilmesi ve özellikle merkez livadaki maliye kayıtlarına karıştırılmış olan fesat üzerine vilayetçe yapılan tetkikatın liva memurlarının sorumluluğuna neden olacak dereceye varmasından dolayı bir karışıklık ile işi kapatmak ve zimmetlerindeki "emval-i emriyenin" üstüne yatmak için İçel'in Konya'ya bağlanması ve merkezin Ermenek'e nakli konusunda bir takım isteklerde bulduklarının belirtildiği kaydedilmiştir.

Adana Vilayeti'nin görüşünün Ermenek ahalisi adına İstanbul'da bulunan kişilere tebliğ edildiği, onların da buna verdikleri cevapta, Silifke'nin sancağın ortasında bulunmadığı, ticaretinin gelişmediği, 130 haneden ibaret olduğu, imarının mümkün olmadığı, sadece Adana'ya yakınlığı yönüyle haberleşmede kolaylık olması söz konusu ise de, Silifke dışındaki ahalinin 80-90 saat mahalden iş için merkeze müracaatlarında zorluklarla karşılaşacaklarını, bunun ise ahalinin sefaletine sebep olacağını, hâlbuki Ermenek'in ise 3 bin hanesi olan, büyük ve mamur bir kasaba olup ahalsinin "zimmet-i miriyeleri" olmadığı, Silifkelilerin aşar

vesairenden pek çok zimmeleri olup bu durumun vilayetçe dahi tasdik edildiğini ifade ettikleri belirtilmiştir. Daha sonra, Ermeneklilerin mütegalibeden olmayıp, beş yüz senedenberi sancak ahalisinin hiç bir gün zulm ve adaletsizlik görmediği, hazine gelirlerine bir zarar gelmediği ve Silifkelilerin ifadelerinin sırf garazdan ibaret bulunduğu beyanıyla, Ermenek ve Silifke kazalarından hangisinin merkez olması durumunda ahalinin rahat edeceği ve devletçe fayda görüleceğinin mahalline özel bir memur gönderilerek incelenmesi gerektiğinin ifade edildiği, bu sıralarda Ermenek'in merkez olması gereğine dair ahali vekili Ali imzasıyla bir takım telgraflar geldiği gibi Silifke'de kalması için İçel İdare ve Temyiz Meclisleri heyetleri ile Silifke ahalisi tarafından müteaddit telgraf ile istidaların verildiğini hatta Ermenek ahalisi vekili Hüseyin adlı kimse tarafından gönderilen telgrafta sancak merkezinin Silifke'nin olmasından memnun oldukları, merkezin Ermenek'e nakli için sahte evrakla Bâb-ı Âli'ye başvuranların isteği üzerine Ermenek eşrafından bazılarının hükümet konağı ve başka masraflar adıyla nahiyede külliyetli para talep ettiklerinden merkezin Silifke'de kalmasını istedikleri kaydedilmiştir.

Mazbatada, Adana Vilayeti'nin teşkili sırasında İçel Sancağı'nın Konya'dan ayrılıp Adana'ya ilhak olunması sonrası köy durumunda olan Silifke'nin merkez yapıldığı ifade edildikten sonra, Adana Vilayeti İdare Meclisi ile İçil Mutasarrıflık İdare ve Temyiz heyetlerince merkezin orada kalmasının daha uygun olacağını bildirilmesine rağmen, Ermeneklilerin ise Ermenek'in ortada bulunduğu ve kasaba merkezinin büyük ve mamur olması nedeniyle merkezin Ermenek'e nakledilmesi halinde ahalinin merkeze daha çabuk ulaşabileceklerini dile getirdikleri, iki tarafın da birbirlerinin iddiasını çürütecek delil ve görüşler ileri sürdükleri, bu konuda en öncelikli dikkate alınacak şeyin ahalinin huzuru olmakla beraber, bu konuda bazı bilirkişilerin görüşüne başvurulmasına gerek duyulduğu, bu nedenle de eski Karahisar-ı sahib Mutasarrıfı Ömer Lütfi Paşa ve eski Berat Mutasarrıfı Abdurrahman Paşaların daha önce İçel mutasarrıflığında bulunmaları ve sancağın durumunu iyi bilmeleri göz önüne alınarak daireye davet edilerek idari ve ahali açısından Ermenek ve Silifke kazalarından hangisinin merkez olmasının faydalı olacağını sorulduğu kaydedilmiştir. Bu kişilerin verdikleri izahate göre Ermenek'in sancağın ortasında bulunması cihetiyle buranın mutasarrıflık merkezi yapılmasının ahaliye kolaylık sağlayacağı, Silifke kasabası küçük olduğundan liva idare ve temyiz meclisleri için aza ve mümeyyiz bulunamayıp bunların dışardan seçilmesine mecburiyet hâsıl olacağı, bunun yanında Silifke'nin havasının kötülüğünden dolayı mülhakatın muteber ahalisinin oraya gitmekten kaçınacağını, azalık ve mümeyyizlik gibi işlerin “efrad-i ahaliye” kalacağını, bu durumdan da memleketin istifade edemeyeceğini, havasının fenalığından

Silifke’de istenen gelişmelerin meydana gelemeceği gibi sebeplerle merkez livanın Ermenek’e iadesinin idarece de faydalı olacağına anlaşıldığı, Ömer Lütfi ve Abdurrahman Paşalar bu işte tarafsız bulduklarından görüşlerinin güvenilir olduğu belirtilmiştir. Daha sonra, Silifke’nin sahilde olmasından dolayı sancak merkezi olmasının ticaretin gelişmesine yardımcı olabileceği hatıra gelirse de bunun yalnız merkezin Silifke olmasıyla hâsıl olamayacağına bir müddetten beri hükümet merkezinin orada ikametinden ticaretçe ve memleketçe bir gelişme sağlanamamasıyla sabit olduğu, ticaretin gelişmesi için o havaliden kötü havaya sebep olan şeylerin ortadan kaldırılmasıyla beraber ticari gelirleri artıracak bir takım icraatların yapılması gerektiği, bunun ise vakte ve nakte ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir.

Devamla mazbatada, Silifke’nin gerekli ıslahatları ve icraatları yapmasının mümkün gözükmemesi ve Ermenek’in Silifke’ye oranla birçok açıdan üstünlüğü olması nedeniyle İçel Sancağı’nın eskiden olduğu gibi Adana Vilayeti’ne bağlı olmak üzere Ermenek’in merkez yapılmasına, Silifke’de bulunan liva heyetinin Ermenek’e, Ermenek’te bulunan kaymakamlık heyetinin de Silifke’ye nakline karar verildiği kaydedilmiştir. Merkezin bu şekilde nakli vesilesiyle hükümet konağı masrafı ve diğer masraflar adı altında ahalden birer akçe aldırılmasına itina olunması, bunun yanında Ermeneklerin nakil taleplerinin Ermeneklilerden bazılarının zimmetlerinde bulunan hazine alacaklarının ödemesinin geciktirilmesi çaresini bulmak ve ahali üzerine alışageldikleri “gadr ve itisafı” ele almak maksadıyla eşraf tarafından düzenlendiği “cümle-i vilayetin iş’aratından” olduğu, devlet alacaklarının süratle tahsili ve ahalinin “gadr ve itisaf”dan kurtarılmasının hükümetin öncelikli görevi olduğu halde, Ermenek ahalisinden bazıları zimmetinde olduğu itiraf olunan alacakların şimdiye kadar tahsil edilmemesinin vilayetin de sorumluluğuna neden olacağından bu zimmetin kanun dairesinde ödenmesinin sağlanması ve özellikle de ahalinin asayişinin temin edilmesi hususlarının Adana Vilayeti’ne bildirilmesi istenmiştir.³⁰

Şura-yı Devlet’in kararından sonra Dâhiliye Nezaretince 20 Eylül 1902 tarihinde Adana Vilayeti’ne yazılan emirde, merkezin Ermenek’e nakli işleminin yerine getirilmesi istenmiştir. Bu emir Adana Vilayet Meclisi’nde okunarak değerlendirilmiş ve hazırlanan cevap 21 Ekim 1902 tarihinde Nezarete gönderilmiştir. Nezarete verilen cevapta, Mecliste yapılan müzakerelerde Ermenek’in merkez olması durumunda vilayet merkezine uzak kalacağı için Adana’dan ayrılarak Konya’ya bağlanması, buna karşılık coğrafi yakınlığı ve ticari ilişkileri nedeniyle Niğde Sancağı’nın da Adana’ya bağlanması görüşünün ortaya çıktığı, bu

³⁰BOA., ŞD., 2134

değişiklikler olmadığı takdirde mevcut halin değiştirilmesinde bir fayda görülmediği ifade edilmiştir. 20 Kasım 1878 tarihli telgrafta ve 28 Ekim 1878 tarihli sadaret emrinde İçel mutasarrıflık merkezinin Silifke'den Ermenek'e nakli emredilmişse de 1-15 Kasım 1878 tarihli yazılarda beyan olunan görüşe göre ise merkezin Silifke olmasının uygun olacağından Ermenek'e naklinden tamamen vazgeçilmesinin emredildiği belirtilen vilayet yazısında, hâlen merkez olan Silifke'nin sahile yakın olması, güvenlik açısından daha stratejik yerde bulunması gibi sebeplerden ötürü merkez olarak devam etmesinin uygun olacağı, bu konudaki evrakın ve vilayet başmühendisliğinde yapılan haritanın takdim edildiği belirtilmiştir.³¹

Adana'nın görüşünden haberdar olan Ermenek ahali vekili Mehmed Ali Bey, 23 Ekim 1902 tarihlisadarete yazdığı arzuhalinde, Adana Vilayeti'nin, Ermenek'in Konya'ya bağlanması ya da mevcut durumun korunması yönündeki görüşü hakkında İstanbul'dan bir heyet gönderilerek durumun incelenmesi ve ona göre karar verilmesini istemiştir. Ayrıca bu heyetin masraflarını da karşılayacaklarını belirtmiştir.³²

Tartışmalar devam ederken dönemin İçel Mutasarrıfı, Ermenek'te çıkan yangın nedeniyle sancağı teftişe çıkmıştır. Mutasarrıf 15 Ağustos 1903 tarihinde Adana Valiliği'ne yazdığı yazıda, Ermenek yangınından dolayı inceleme için Ermenek'e gittiği zaman bir takım köylerin fukara ahalisinin yanına gelerek eşrafından bazı kimselerin sancak merkezinin Ermenek'e naklini temin etmek için birkaç seneden beri tehditle para topladıklarını, köylülerin bu parayı vermeye gücü olmamasına rağmen eşraftan görecekları baskıdan korktukları için bu parayı kerhen verdiklerini belirterek gözyaşları içinde bu durumdan kurtarılmasını rica ettiklerini kaydetmiştir. Mutasarrıf, Ermenek'te kaymakam ve memurlardan konu sorulunca Ermenek eşrafının öteden beri merkezin Ermenek'e nakli için her türlü fedakârlıktan çekinmediklerini, hatta aylık 12 lira maaş ile Ahmed Bey adında birini iş takibi için İstanbul'a gönderdiklerini, bu kişinin hâlâ Cemiyet-i Rüsuniye azasından Hüsnü Bey'in evinde misafir bulunduğunu, Ermenek eşrafının gerçek maksatlarının ne kadar fedakârlık lazım gelir ise onu yaparak merkezi Ermenek'e naklettirmek olmakla beraber fukaradan aldıkları paralarla "ceyb-i menfaatlerini" doldurmak olduğunu, Mut, Gülnar ve Anamur eşrafı tarafından verilen istidallardan da sabit olduğu gibi adı geçen kazalar ahalisi adına bir takım sahte telgraflar tertip ederek çeşitli makamlara gönderdiklerini, bu evraklar hangi daireye gelirse adamlarını oraya göndererek kendi istedikleri cevabı almaya muvaffak olduklarını, o cümleden olarak Şura-ı

---

³¹BOA., ŞD., 2134

³²BOA., ŞD., 2134

Devlet kararıyla askeri tarafın bu konudaki görüşünün sorulması üzerine Konya Fırka-i Askeriyesinden kendi görüşleri doğrultusunda bir görüş almaya muvaffak olduklarını söylediklerini ifade etmiştir. Daha sonra Mutasarrıf, bu durumun devamının mekkârecilik ve çiftçilikten başka işi olmayan fakara ahalinin birkaç kişinin şahsi menfaatlerine feda edilmesine neden olacağından doğru olmayacağını, dolayısıyla “gayr-i meşru takip etmekten ve daha doğrusu dolandırıcılıktan başka bir işi olmayan” Ahmed Bey’in Zabtiye Nezaretince memleketine gönderilmesini istemiştir. Bunun yanında İçel Mutasarrıfı, liva merkezinin daima “taht-ı tarassut” ve muhafaza altında bulundurulması ve merkezin sahilden 3-4 günlük mesafede bir yere naklinin idari açıdan kesinlikle uygun olmayacağını açık olmasından dolayı merkezin naklinden vazgeçilerek ve buna dair evrakın da tamamen iptal edilerek bu yanlış düşüncenin gerçekleştirilemeyeceğinin kat'i olarak Ermeneklilere tebliğ edilmesini, bu suretle fakara ahalinin Ermenek eşrafının “pençe-i zulm ve itisafından” kurtarılmasının gerekli makamlara bildirilmesini istemiştir. Mutasarrıfın yazısı, dönemin Adana Valisi tarafından 19 Ağustos 1903 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir.³³

Ermenek ulemasından Mehmed Efendi ve 49 arkadaşı 15 Eylül 1903 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne ve sadarete gönderdikleri telgraflarında, para toplama iddialarını reddetmişlerdir. Ermenekliler arzuhâl, posta ve telgraf ücretleri gibi şeyler için para toplanmasına gerek olmadığı için ahaliden para talep etmek gibi teşebbüslerin kesinlikle vaki olmadığını ifade etmişlerdir.³⁴

Bu arada merkez tartışmaları ile ilgili askerî tarafın görüşü de gelmiştir. Merkez tartışmalarında askerlerin görüşünü öğrenmek amacıyla Dahiliye Nezareti'nin 28 Ocak 1903 tarihinde bir yazı yazması üzerine, 26 Ağustos 1903 tarihinde Seraskerlikten verilen cevapta, askerî açıdan İçel sancak merkezinin Ermenek'in olmasının uygun olacağına dair görüş bildirilmiştir.

Dahiliye Nazırı tarafından 7 Eylül 1903 tarihinde sadarete yazılan yazıda, İçel Sancağı merkezinin eski yeri olan Ermenek'e nakli hakkında mahallinden gönderilen istidalar, seraskerlikten alınan cevabi tezkere ile Adana Vilayeti'nden gelen tahriratın Şura-yı Devlet'te görüşülmek üzere Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu ifadesiyle sadarete takdim edildiği ifade edilmiştir.

---

³³BOA., ŞD., 2134

³⁴BOA., ŞD., 2134

Bu arada Şura-yı Devlet'in talebi üzerine Dahiliye Nazırı 27 Ocak 1904 tarihinde Adana'dan merkez tartışmalarıyla ilgili yazışma evraklarını istemiştir. Adana Valisi 30 Ocak 1904 tarihinde Nezarete cevap vermiştir. Vali, sancak merkezinin Ermenek'e nakli hakkındaki irade-i seniyyeyi tebliğ eden 22 Haziran 1878 ve 29 Ekim 1878 tarihli ve 34 ve 53 numaralı iki sadaret emrinin, merkezinin Silifke'de bırakılmasına dair Vilayet İdare Meclisi'nden nezarete takdim edilen 37 numaralı ve 20 Ocak 1879 tarihli mazbatanın, sadarete takdim edilen 52 numaralı ve 19 Ağustos 1878 tarihli arızanın, merkezin Silifke'de bırakılması lüzumuna dair cevaben gelen 20 Ekim 1878 tarihli sadaret telgrafının, merkezin bırakılmasından dolayı teşekkürü ihtiva eden 21 Ekim 1878 tarihli telgrafname suretlerini gönderdiklerini, ancak 22 Haziran 1878 tarihli ve 34 numaralı sadaret emrinin ekinde yer alan Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi mazbatasının suretinin vilayet evrak odasında buldurulamadığını bildirmiştir.

Vilayetten evrakları temin eden Dâhiliye Nazırının 10 Mart 1904 tarihinde sadarete yazdığı yazıdan, merkez tartışmaları ile ilgili olarak görüşünü değiştirdiği anlaşılmaktadır. Yazıda, İçel sancak merkezinin Ermenek'e nakli hakkında yapılan yazışma evrakının leffiyle bu konuda nezaretinin görüşünü ve merkezin Ermenek'e alınması için daha önce çıkan irade-i seniyyenin ertelenme sebeplerinin bildirilmesinin Şura-yı Devlet Riyaseti'nden tezkere ile bildirildiği belirtildikten sonra, yapılan bu talep üzerine son olarak vilayetten gönderilen evrak suretlerine nazaran merkezin Ermenek'e naklinin Şura-yı Devlet kararıyla bilistizan çıkan irade-i seniyyeye dayandığı halde o aralık vilayetçe merkezin Silifke'de bırakılmasına dair beyan edilen gerekçe üzerine 20 Kasım 1878 tarihli sadaret telgrafı ile merkezin Ermenek'e naklinden tamamen "sarf-ı nazar" olunmasının tebliğ edilerek bu suretle işlemin ertelendiğinin anlaşıldığını, aradan zaman geçtikten sonra incelemenin devam ettirilmediği için bu kararın Şura-yı Devletçe uygun bulunarak meselenin ayrıntısına "kesb-i vukuf" edilmesinin tabii bulunduğu ifade edilmiştir. Daha sonra, yapılan yazışmalardan merkezin Silifke'de bırakılmasının başlıca sebebinin, Silifke'nin vilayet merkezine yakın ve sahilde bulunması nedeniyle güvenliğin kolaylaşacak olması olduğunun anlaşıldığını, bunun yanında yazışmalarda Ermenek'in büyüklüğünü teslim ile beraber orada bulunan bir takım mütegalibenin merkezin naklini müteakip yine tahakküme kalkışacaklarından bahsedildiğini, ancak sancak heyeti oraya gidince bu kişilerin kontrol altına alınmalarının daha kolay olacağı, evraklar arasındaki seraskerlik tezkeresinde bile merkezin Ermenek'e naklinin askerî icraat ve muameleler açısından uygun olacağını bildirildiği kaydedilmiştir. Bunun yanında Ermenek'in nüfusunun çokluğu ve Silifke'ye nispeten ortada bulunması itibarıyla mutasarrıflık merkezi olmaya daha

uygun görüldüğü, daha önceki irade-i seniyye hükmünü değiştirecek başka bir irade-i seniyye çıktığına dair bir kayıt bulunamadığı gibi sadareten gönderilen telgrafın neye dayandığı bilinmemekte olduğuna binaen durumun tekrar görüşülmesi için bu konudaki evrakı Şura-yı Devlet'e gönderdikleri ifade edilmiştir.³⁵

Son yapılan yazışmalardan ve gelen haberlerden merkezlik vasfını kaybedeceklerini düşünen Silifkeliler harekete geçmiştir. 8 Nisan 1904 tarihinde Silifke ulema ve eşrafından 44 kişi tarafından İçel Mutasarrıflığına verilen arzuhalde, son zamanlarda Silifke'nin oldukça önemli ilerlemeler kat ettiği ve bunun Silifke'nin sancak merkezi olmasından kaynaklandığını, ancak Ermeneklilerin gerçeğe aykırı bir takım beyanlarıyla merkezin Ermenek'e nakledileceğini duyduklarını belirttikten sonra merkezin Silifke'de kalması için mutasarrıfın yardımını talep etmişlerdir.³⁶

Bu arzuhali alan İçel Mutasarrıfı, 28 Nisan 1904 tarihinde vilayete yazdığı yazıda, merkezin Silifke'den Ermenek'e naklinin büyük mahzurlara yol açacağından bahisle Silifke'de kalması için memleketin ulaması ve eşrafından verilen umumi istidanın yazı ekinde takdim edildiğini, Silifke'nin mevki itibariyle haiz olduğu ehemmiyete binaen mutasarrıflık merkezinin Ermenek'e naklinin hâlen ve idareten hiçbir faydası olmayacağını, ayrıca idari açıdan kontrol altından bulundurulması gereken sahillerin sahipsiz bırakılmasındaki mahzurun da dikkate alınması gerektiğini, bunun yanında gündün güne gelişen Silifke'nin gelişmesine engel olacak bu tür dedikodu ve tartışmalara son vermek üzere merkezin Ermenek'e nakli kararından vazgeçilmesini talep etmiştir.

Adana Valisi de mutasarrıflıktan gelen yazı üzerine 29 Nisan 1904 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yazıda, İçel sancak merkezinin Ermenek'e naklinin idare ve inzibat açısından faydalı olamayacağına dair müderris, eşraf ve tüccarlar tarafından verilen arzuhalin leffîyle arzuhalin teyidini ihtiva eden İçel Mutasarrıflığından gelen tahriratı aynen ve ek olarak takdim ettiğini belirttikten sonra vilayetin görüşünün de bu yönde olduğunu ifade etmiştir.

Valinin yazısını alan Dahiliye Nazırı 24 Mayıs 1904 tarihinde sadarete yazdığı yazıda, Adana Valisinin İçel sancak merkezinin Ermenek'e naklinin idare, inzibat ve diğer açılardan doğru ve faydalı olamayacağını belirten yazısı ile eklerini Tesri-i Muamelat ve Islahat

---

³⁵BOA., ŞD., 2134

³⁶BOA., ŞD., 2134

Komisyonu ifadesiyle takdim ettiğini ifade etmiş ve bu meseleye ait evrakın Şura-yı Devletçe “derdest- i tevfik” bulunmuş olduğunu kaydetmiştir.³⁷

Nezaretin yazısından sonra Sadrazam Ferid Paşa tartışmaya son noktayı koymuştur. Ferid Paşa 15 Ağustos 1904 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yazıda, İçel sancak merkezinin Silifke'den Ermenek'e nakli hakkındaki 8 Eylül 1903 ve 5 Ekim 1903 ve 11 Mart 1904 tarihlerindeki üç nezaret tezkeresi ve bu konuda verilen arzuhaller üzerine özellikle Şura-yı Devlet Mülkiye dairesinde hazırlanan mazbatada, Ermenek'in sahilden ve merkez vilayetten uzak olmasıyla İçel Sancağı merkezinin Silifke'de idamesinin ticaret ve inzibat cihetlerince faydalı olacağı, gerçi merkezin Silifke'den Ermenek'e nakli halinde Ermenek ve civarı ahalisinin bazı özel ve resmî işlerinde kolaylık sağlayabilecekleri açık ise de Silifke ve havalisinde ikamet edenlerin o nispette belki daha ziyade zorlukla karşılaşacaklarına ve Ermenek mutasarrıflık merkezi olunca Ermenek ileri gelenlerinin kaza ahalisine karşı kullanmaya çalıştıkları baskıyı liva ahalisine teşmil edeceklerini, bu duruma mahal vermemek gerektiği için sancak merkezinin Silifke'de bırakılmasının gerektiği, merkezin Ermenek'e nakli hakkında daha önce çıkan irade-i seniyye Adana Vilayeti'ne tebliğ olunduktan sonra bu nakil keyfiyetinden tamamen vazgeçilmesine dair sadareten vilayete yazılan emrin dahi daha sonra ortaya çıkan lüzuma mebni ve diğer bir irade-i seniyyeye dayanması gerektiğinden, sancak merkezinin Silifke'den Ermenek'e naklinin devletçe uygun görülemeyeceğinin lazım gelenlere katiyen tebliğ edilmesini emretmiştir. Bunun yanında ahaliyi rahatsız edip, onlardan haksız yere para toplamış olanlar hakkında kanuni işlem yapılması ve bundan sonra bu türlü durumlara meydan verilmemesinin vilayete tebliğ edilmesini de istemiştir.³⁸

III- Tarafların Görüşleri

1-Ermeneklilerin Görüşleri

Ermeneklilerin görüşleri genelde ahali vekili Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey tarafından ifade edilmiştir. Bunun yanında Ermenek uleması da işe dâhil olmuştur. Ermenek Müftüsü Ahmed Naci Efendi ile Ermenek ulemasından Mehmed Efendi de Ermenek adına müracaatta bulunmuşlardır. Ermenek adına yazılan arzuhal ve istidaldan bazıları özetle şöyledir:

³⁷BOA., ŞD., 2134

³⁸BOA, Dahiliye Nezareti Tesrî-i Muamalat Komisyonu, (DH. TMİK.S), 55/13

Ermenek ahali vekili Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey, sadarete gönderdiği 14 Ağustos 1902 tarihli arzuhalinde, 1869'da yapılan idari düzenlemeler sırasında her nasılsa sancağın Konya'dan alınarak Adana'ya bağlandığı, Ermenek'in Adana'ya 80 saat uzaklıkta olmasından dolayı haberleşmeyi kolaylaştırmak amacıyla merkezin sancağın diğer kazalarına en uzak ve nispeten de köy hükmündeki Silifke'ye nakledildiğini ifade etmiştir. Mehmed Ali Bey, Ermenek'in 2500 haneyi aşan büyüklüğüyle sancağın ortasında bulunduğunu, bu nedenle Anamur, Mut ve Gülnar kazalarının “aşâir-i seyyaresiyle” ahalisinin önemli bir kısmının sayfen Ermenek'in dört bir tarafında 8 ay yayladığını, bir araya gelen bu büyük topluluğun asayişinin kaymakamlık idaresiyle mümkün olmayıp daha büyük bir idareye muhtaç olduğunu belirttikten sonra, daha önce çıkan irade-i seniyye hükmü gereğince merkezin Ermenek'e nakledilmesini istemiştir.

Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey, sadarete yazdığı 23 Ekim 1902 tarihli arzuhalinde, İçel sancak merkezinin Silifke'ye alınmasından sonra bunun yanlış olduğunun anlaşılmasıyla merkezin tekrar Ermenek'e nakline karar verildiğini, ancak Silifke'nin merkez olmasının bazı kişilerin menfaatine geldiği için bu emrin uygulanmasını engellemeye çalıştıklarının Bâb-ı Âli'nin dikkatini çekmesi üzerine bu konuda acele edilmesi için tekrar emir verildiğini, bu sırada Kozan Hadisesi'nin meydana geldiğini, İçel'in sancak merkezinin Adana'ya yakın olmasının güvenlik açısından uygun olacağı gerekçesiyle irade-i seniyyenin tekrar tehir edildiğini, ancak olayın sona ermesinden 20 küsur yıl geçmesi ve güvenlik açısından bir sıkıntı kalmamasından dolayı merkezin tekrar Ermenek'e naklini istida ettiklerini, bu isteğin icrasının Adana Vilayeti'ne yazıldığını, Adana'nın ise merkezin Ermenek'e alınması halinde sancağın Konya'ya bağlanması, bu mümkün olmadığı takdirde mevcut halin korunması yönünde görüş bildirdiğini ifade etmiştir.

Ermenek ahali vekili, Silifke'ye nispetle on defa daha büyük ve mamur olan Ermenek'in bir üçgen teşkil eden Anamur, Gülnar ve Mut kazalarının ortasında bulunduğunu, belirtilen kazaların konar-göçer aşiretleriyle ahalinin önemli bir kısmının 8 ay kadar Ermenek yaylalarında sakin olması ve bütün sancak halkının alışveriş ve diğer muameleleri için eskiden beri Ermenek'e gidip gelmeleri nedeniyle merkezin Ermenek'e naklinden büyük fayda göreceklerini belirtmiştir.

Mehmed Ali Bey, daha önce Konya'dan ayrılan İçel'in Konya'ya her taraftan yakın ve ahalinin çok eskiden beri burayla münasebeti olduğunu, bununla beraber askerî idarece de Konya'ya bağlı olması nedeniyle, Adana Vilayeti'nin Ermenek'in Konya'ya bağlanması ya da

mevcut durumun korunması yönündeki görüşleri hakkında İstanbul'dan bir heyet gönderilerek durumun incelenmesi ve ona göre karar verilmesini istemiş, ayrıca bu heyetin masraflarını da karşılayacaklarını belirtmiştir.

Mehmed Ali Bey 20 Kasım 1902 tarihli arzuhalinde, Ermenek'in öteden beri liva merkezi ve yakınlığı sebebiyle Konya'ya bağlı olduğunu, 1869'da coğrafi durumu göz önünde bulundurulmadan Konya'dan ayrılarak Ermenek'e 80 saat mesafede olan Adana'ya bağlandığını, sancak merkezinin de Ermenek'e 42 saat mesafede olan Silifke'ye alındığını, ancak sancak merkezinin uzaklığından dolayı halkın oldukça mağdur olduğunu ve bu nedenle yapılan başvurular ve Bâb-ı Âli tarafından yapılan tahkikat üzerine Ermeneklilerin taleplerinin haklı görülerek 1878 yılında merkezin Ermenek'e alınmasına dair irade çıktığını, ancak o sırada İçel Sancağı'na 80 saat mesafede olan ve hiçbir şekilde sancakla ilişkisi olmayan Kozan Hadisesi nedeniyle dönemin Adana Valisi Ziya Paşa tarafından hadisenin sona ermesine kadar birkaç ay nakil işinin tehir edilmesi gerektiğini yazması üzerine kısa bir müddet tehir edildiğini, ancak irade hükmünün uygulanmamasından dolayı Ermenek'ten Silifke'deki Cinayet Mahkemesine gitmesi gerekenlerin birçok zorluklar içinde 15 günde ancak gidip gelebildiklerini³⁹ ifade etmiştir. Mehmed Ali Bey, Ermenek'e çok yakın olan Anamur, Mut, Gülnar ve Alaiye'deki aşiretlerin yazın Ermenek'in dört bir tarafında ikamet etmelerinden dolayı 8 ay Ermenek çevresinde toplanan nüfusun güvenliğinin kaza idaresiyle sağlanamayacağı, bu nedenle umumun menfaati ve refahı için merkezin Ermenek'e nakledilmesi hakkında çıkan iradenin uygulanmasına dair 14 Ağustos 1902 tarihinde sadarete takdim edilen istida-yı umumi nedeniyle, Adana Vilayeti'nden bilgi istenmesi üzerine vilayetten nezarete yazılan cevapta İçel'in Konya'ya yakınlığı ve Adana'ya uzaklığı sebebiyle İçel Sancağı'nın Konya'ya bağlanmasının uygun olacağını beyan edildiğini duyduklarını, yakınlığı ve 24 saatlik bir mesafede bulunması sebebiyle İçel ahalisinin alış verişini Konya ile yaptığını, Silifke'nin ise Ermenek ve diğer kazalara 40-50 saat mesafede olmasından dolayı ahalinin her hususta birçok müşkülât yaşadığını, Konya'ya bağlanması durumunda büyük bir gelişme göstereceği tabii olduğundan, bu vilayete bağlanmak istediklerini ifade etmişlerdir.

³⁹ Gerçekten de İçel Sancağı içinde coğrafi şartlardan dolayı seyahat etmek oldukça zordur. 1671-72 yıllarında bölgeye seyahat eden Evliya Çelebi de yollardan şikâyetçidir. Evliya Çelebi İçel bölgesindeki yollar hakkında şu ilginç tabirleri kullanır: "*Gâyetgirdâb sapa yoldur. Sıpasın gâyib eden gelmez ve gelen gülmez ve sıpasın bulmaz, böyle bir bi-emân yollardır... Bu sengistân ve çengelistanları kırk bir yıldır seyâhat ederim, böyle bir derbend-i calender-i bi-emân yollar görmedim*". Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, IX, (Hazırlayanlar: Yücel Dağlı-Seyit Kahraman-Robert Dankoff), İstanbul 2005, s. 162-164.

Ermenek ahali vekili Mehmed Ali Bey, 21 Kasım 1902 tarihli sadarete gönderdiği diğer bir arzuhalinde, Konya'ya 24 saatlik bir mesafede olması ve askerî idarece de Konya'ya bağlı bulunması cihetiyle İçel'in Konya'ya bağlanması hakkında Adana Vilayeti'nin belirttiği görüşün halkın ve devletin menfaati açısından uygun olduğunu, ancak Silifke'nin Adana ve sahile yakın bulunmasının merkez olmak için tercih edildiğinin beyan edilmesinin sancak ahalisinin şikâyet ve istekleri gözönüne alınınca doğru olmadığını, zira mülki idare teşkilatı usulünde aranılacak noktaların yalnız bunlardan ibaret olamayacağını, eğer böyle olsa Cebel-i Bereket, Bolu, Ergiri, Berat gibi birçok sancağın şimdiki yerlerinde bulunmaması gerektiğini, merkezin Silifke'ye alınmasıyla Mut'ta 15, Gülnar'da 25, Ermenek'te 30, Anamur'da 28 bin olmak üzere toplam 90 küsur bin nüfusun isteklerinin ve saadetlerinin feda edilmiş olduğunu kaydetmiştir. Mehmed Ali Bey, bunlardan özellikle Ermenek'e bağlı Nevahi ile Anamur'a bağlı Selinti nahiyesi gibi yerlerden şahitlik veya devlete ait başka bir iş için merkez livaya gelmeleri gerektiğinde Silifke'ye özellikle kış günlerinde oldukça güç şartlar altında ulaştıklarını,⁴⁰ Silifke'ye ulaştıktan sonra ise buranın ufak bir kasabacık halinde olmasından dolayı barınacak yer de bulamadıklarını ifade etmiştir.

Hemen her livada idadi mektebi mevcut olduğu halde İçel gibi büyük bir livanın hâlâ bu nimetten mahrum bulunduğunu, sebebinin ise Silifke'nin kabiliyetsizliği olduğunu, ayrıca böyle bir okul yapılsa bile havasının sıcaklığı ve livanın uç bir noktasında bulunmasından dolayı diğer kazalardan talebe gelmesinin mümkün olmayacağını, buna karşın Ermenek'e müsaade edilmesi durumunda mektep inşaatının hazineye yük olmadan halk tarafından yapılabileceğini belirtmiştir.

Mehmed Ali Bey, bayındırlık işleri her yerde geliştiği halde İçel'in hâlâ ibtidai halde bulunduğunu⁴¹, Ermenek kazasından başka sancağa bir metre bile şose yol yapılmaması olmasıyla bunun sabit olduğunu ve bundan dolayı da halkın sefalet içinde bulunduğunu, aşırı sıcağın ve içinden geçen Göksu Nehri'ne rağmen su olmamasından dolayı, yazın Silifke'de

⁴⁰ Selinti (Gazipaşa) halkı sadece Silifke'den değil, bağlı olduğu Anamur'a uzaklıklarından da şikâyetçi olmuşlardır. Onun için bir çok defa arzuhaller yazarak İçel'den ayrılarak Alanya'ya bağlanmak istediklerini açıklamışlardır. 22 Ocak 1900 tarihinde Adana Vilayeti'ne çektikleri telgrafta, Selinti'nin Anamur'a 24, Konya'ya bağlı Alaiye'ye ise 8 saat mesafede olduğunu, bunun yanında bütün alışverişlerini yakınlığı sebebiyle Alaiye ile yaptıklarını, bunlardan ötürü Alaiye'ye bağlanmak istediklerini belirtmişlerdir. 14 Haziran 1914'de sadarete çektikleri telgrafta ise nüfuslarının azlığını resmi işleri için Anamur'a giderken yolda verilen kayıplara bağlamışlardır. bk. Ahmet Ali Gazel, "Nahiyelikten İçeliğe Gazipaşa", *Selçukludan Cumhuriyet'e Gazipaşa Sempozyumu (Gazipaşa, 6-8 Kasım 2008)*, Antalya 2013, s. 31-32.

⁴¹ İçel Sancağı için 1909 yılına kadar fazla bir şeyin değişmediği anlaşılmaktadır. İçel Mutasarrıf Vekili Mehmet Ali Bey, 11 Ocak 1909 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği bir yazıda, şu cümleleri kullanır: "*Her nevi âsâr-ı umrândan mahrum bir liva varsa birisi ve belki de en birincisi İçil Sancağı'dır*". bk. BOA, *DahiliyeUmûr-ıMahalliye ve VilâyâtMüdiriyeti (DH. UMVM.)* 57/31.

Kayseri bakkallarından başka bir kimsenin kalmadığını, hatta hükümet memurlarının bile aşar ihalesi, tahkikat ve teftiş gibi bir vesile ile çevreye dağıldıklarını,⁴² hükümet dairesine, zabtiye koşullarına ve hapishanelere gerekli olan suyu tedarik etmenin devlete daimi ve mühim bir masraf teşkil edeceğinden dolayı her gün ayağı bağlı mahpusların çarşı içinden zincirlerini sürükleyerek Göksu Nehri kenarına gönderilip icabı kadar su celb edildiğini kaydetmiştir. Mehmed Ali Bey, daha sonra Silifke'nin sancak merkezi bulunmasından dolayı daima bulunmakta olan birkaç yüz mahpusun havanın vahametinden dolayı hıfzıssıhha açısından karşılaştıkları zorluğun tarifinin bile imkânsız olduğu, 20 küsur sene önce Silifke'de hazinece inşasına başlanılıp henüz tamamlanmamış olan hükümet konağının daha eksiklikleri bitirilmeden harap olduğu, tamamlanması ve tamiri için mutlaka yine hazineye müracaat edilmesi gerektiği, halbuki Ermenek'teki hükümet dairesinin ahali tarafından büyük bir şekilde daha üç sene evvel inşa edildiği, gerekirse daha büyüklerini inşaaya ahalinin hazır olduğunu belirterek merkezin Ermenek'e naklini istemiştir.

Ermenek ulemasından Mehmed Efendi ve 49 arkadaşı, 15 Eylül 1903 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne ve sadarete gönderdikleri telgraflarında, Adana Vilayeti'nin Dahiliye Nezaretine takdim ettiği haritadan da anlaşılacağı üzere sancak merkezi olan Silifke "kasaba-i sağfresi"nin sancağın en doğusunda bulunduğu için 75 bin İslâm nüfusunun resmi ve adli işlerini yapmakta zorlandıklarını, bu nedenle sancağın ortasında bulunan, gelişmişliği, temiz havası, diğer kazalarla olan alışverişe müsait olması ve diğer kazaların aşiretlerinin yazlık merkezi olması nedeniyle Marttan Teşrinisani sonuna kadar Ermenek çevresinden toplanan 50 bini aşkın konar-göçer ahalinin resmi işlerinin halledilmesinin, inzibatının sağlanmasının ve vergilerinin toplanmasının Ermenek yönetimine düştüğünü, bu yüzden de sancak merkezinin Ermenek'e nakli hakkında çıkan irade-i seniyyenin uygulanması için dört kaza ahali tarafından istidalar verildiğini belirtmişlerdir. Mehmed Efendi ve 49 arkadaşı daha sonra, menfaatlerini bu kazaların kötülüğünde arayan Silifke eşrafından birkaç kişinin adı geçen kazalara adamlar göndererek bazı kimseleri tehdit ve çeşitli vaatlerle bu kazaların vekil-i meclislerini tekzip için çeşitli makamlara telgraf çektirdiklerinin daha önce işitilmiş olduğu gibi, bu kişilerin liva mutasarrıfına Ermeneklilerin güya dört kaza halkının vuku bulan istidalarının kabul edilmesine harcanmak üzere Ermenek ahalisinden para toplattırılmış olduğundan bahisle ve zihinleri

⁴² O dönemde İçel Sancağı'nın sahilde bulunan kazalarındaki devlet memurları sıcağın dolayı oldukça sıkıntı çekmişlerdir. Hatta yazın havanın çok sıcak olmasından dolayı 1895 yılına kadar Anamur Hükümet Merkezi de "Killik" denen yaylağa taşınmış ve idarî işler buradan yürütülmüştür. bk. Hüseyin Saraçoğlu, *Akdeniz Bölgesi, İstanbul 1989*, s. 371.

kariştırmak amacıyla vilayete mektup yazdırdıkları, fakat liva mutasarrıfı ve vilayetin bu konuda Silifkelilerin garazkarane teşebbüslerinin tervecine meydan vermeyeceklerine inandıklarını dile getirmişlerdir. Son olarak, arzuhal, posta ve telgraf ücretleri gibi şeyler için de para toplanmasına gerek olmadığı için ahalden para talep etmek gibi teşebbüslerin kesinlikle vaki olmadığını ifade etmişlerdir.

Ermenek Müftüsü Ahmed Naci Efendi, 10 Aralık 1902 tarihinde sadarete, Mabeyn-i Hümayun Başkitabetine ve Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafında, İçel'in coğrafi durumu itibariyle ortasında bulunan Ermenek'in eskiden beri sancak merkezi iken 1869 yılında bu coğrafi durumu gözetilmeyerek Adana Vilayeti'nin batı cephesini teşkil edip iki üç haneden oluşan, diğer kazalara 50-60'şar saat uzaklıkta olup köy şeklinde bulunan Silifke gibi bir yere alındığını, ancak diğer kaza ahalisinin müracaatları üzerine, idare merkezinin Silifke'de kalmasının uygun olmayacağına Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi'nce görüş bildirilmesinden sonra merkezin yeniden Ermenek'e alınması yönünde karar verilerek gereğinin yapılması için Bâb-ı Âli'ye arz edildiğini, bunun üzerine 1878'de buna dair irade-i seniyye yayınlandığını, ancak o sırada Kozan Hadisesi çıkınca işin ertelenmesine lüzum görüldüğünü, ancak hadisenin tamamen bitmiş bulunması ve Kozan'ın İçel'le hiçbir münasebetinin de olmaması nedeniyle daha önce çıkan iradeye uyularak merkezin Ermenek'e alınmasını sükunetle bekleyen ahalinin dayanma gücünün kalmadığını kaydetmiştir. Ahmed Naci Efendi, Silifke'nin sancağın bayındırlığı açısından da o ana kadar hiçbir varlık gösteremediği gibi, mahkemeye gitmek zorunda olanların çok zor şartlar altında 15 günde gidip gelebildiklerini ifade etmiştir.

Ahmed Naci Efendi daha sonra, yaz aylarında Mut, Gülnar ve Anamur kazaları ile Alaiye ahalisinden binlerce insanın katılımıyla 130 bine yakın insanın yılın büyük kısmını Ermenek yaylalarında geçirdiklerini, ancak yolun uzaklığından dolayı bu kalabalık topluluk içinde çıkabilecek problemlerin gizli kalacağına aşikâr olduğunu belirttikten sonra, mülhakatı ile 50-60 saat uzaklıkta olan başka bir sancak merkezinin olmadığını, merkezin 3500 haneden oluşan Ermenek'e nakli halinde ağnam, aşar, orman gibi vergilerin hal-i hazırına nispeten 15-20 bin lira kadar artacağını, ayrıca Anamur, Alaiye, Silifke, Ermenek, Gülnar ve Mut kazaları ahalisinin 8 ay Ermenek yaylaklarında buldukları için bu sırada askerî bir zorunluluk olması durumunda çok rahatlıkla taburların toplanabileceğini belirttikten sonra perişan hallerine bir son verilerek merkezin Ermenek'e alınmasını istemiştir.

Ermenek ahali Vekili Mehmed Ali Bey, Şura-yı Devlet Riyaseti'ne yazdığı 1 Kasım 1903 tarihli arzuhalinde, merkezin Silifke'ye alınmasından sonra beklenen gelişmeler

görülemediği için herhangi bir işi veya mahkemesi olduğu için Silifke'ye gidenlerin kısım oldukça güçlükler çektiklerini, ahalinin yaklaşan kış mevsiminde yine aynı zorlukları yaşayacakları endişesiyle tekrar istidaya mecbur kaldığını, Bâb-ı Âli'nin son yaptığı tahkikat neticesinin de daha önce çıkan irade-i seniyyeyi teyit ettiğini, orada Ermenek'in Adana'ya uzaklığından Silifke'nin sahile yakınlığından bahsedilmiş ise de geniş mera, tarla ve zengin ormanların orta yerinde bulunan, temiz sağlıklı havasıyla beraber, 3500 haneli, cami, mescit, medrese ve mektep gibi mekanlara sahip olan eski merkezin vilayet merkezinden bir dereceye kadar uzakça olmasının idarî açıdan bir engel teşkil etmeyeceğinin ülkede mevcut bir çok örneğiyle anlaşıldığını kaydetmiştir. Silifke'nin ise suyunun yetersiz, havasının kötü, mevkiinin elverişsiz, değişik yerlerden toplanmış ahalsinin cahil, gelişemeyen, 300 haneden ibaret olan derme çatma bir kasaba olduğunu, sahile yakın olmasının o elverişsiz mahalle hiçbir önem temin edemeyeceğinin de açık olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Silifke'nin sahilde değil, sahile iki saat mesafede bulunduğunu, iskelesinin Bolacalı Nahiyesi'nin müdürlük merkezi olan Taşucu adındaki yer olduğunu, Taşucu iskelesinin yalnız Silifke toprağından elde edilen cüzi miktardaki zahireyi ihraçtan başka münakalatı olmadığını, takdim edilen haritadan anlaşılacağı gibi İçel Sancağı'nın Akdeniz boyunca doğudan batıya doğru uzanıp ve bunun 80 saat kadar devam ettiğini, Taşucu iskelesi ve Silifke'nin bu toprakların güney doğusunda ve en uçta ve ayrı bir noktasında bulunduğunu, oradan Alaiye sınırına değin yaklaşık 70 saat kadar gidilirse sahilde Taşucu iskelesi gibi yüzlerce girinti ve çıkıntı bulunduğunu, bunlardan Ovacık, Çağlayan, Babadil, Gilindire, Aksaz, Bozyazı, Anamur, Kala-i Viran ve Selinti iskelelerinin nakil ve ulaştırma işlerinin yoğunluğu itibarıyla Taşucu iskelesinden daha önemli olduğunu, çünkü sancak ahalsine ait ticarî eşyaların, ziraî ürünlerin, maden ve orman ürünlerinin büyük bir kısmının buralardan ithal ve ihraç olduğunu kaydetmiştir. Son olarak Mehmed Ali Bey, sancağın uzun bir sahili ve bir çok iskelesi olduğunu tekrar vurguladıktan sonra, bunların çoğunda köy muhtarı ve zabtiye neferi bile bulunmadığını, ancak bu görevlilerin bulunmamasından veya azlığından dolayı o ana kadar da güvenlik açısından hiçbir hadise çıkmadığını, bunun da merkezin illa sahilde bulunması zorunluluğunun olmadığını açıkça gösterdiğini ifade etmiş ve yalnız 75 bin İslam ahalsinin refah ve saadetlerinin temini için daha önceden çıkmış olan iradenin hükmünün uygulanarak merkezin Ermenek'e alınmasını istemiştir.

Ermenek ahali vekili Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey, 14 Kasım 1903 tarihinde Şura-yı Devlet Riyaseti'ne gönderdiği arzuhalde, gönderilen arzuhal ve telgraflardan

anlaşılacağı üzere İçel Sancağı mutasarrıflık heyetinin eski merkezi olan Ermenek'e ve Ermenek kaymakamlık heyetinin de Silifke'ye nakliyle ahalinin asayişinin teminine çalışılması hakkında daha önce südur eden irade-i seniyyenin hükmünün yerine getirilmesini bir buçuk sene önce istida ettiklerini, ancak bir netice alamadıklarını, bu arada eski İçel Mutasarrıfı Şahabeddin Bey'in kendisinden resmen bir şey sorulmadığı halde "taglî-i ezhân-ı âli" zımında çeşitli makamlara, resmî ve hususî mektuplar, telgraflar yazmaya kadar ileri gittiğini kaydetmiştir. Mehmed Ali Bey daha sonra, menfaatini sancak merkezinin Silifke olmasından temin etmiş olan üç dört menfaatperestin Silifke'de bulunan Kızılbaz Adası adlı çiftliği paşanın kayınpederi adına kayıt ettirdiklerini ve bunun hatırına Paşa'nın da merkezi Silifke'de bıraktırmak üzere İstanbul'a gittiğini ve Silifkelilerin gönderdikleri istidaları destekleyen yazılar göndermekte olduğunu, hatta merkezi Silifke'de bıraktıracığı vaadini Silifke'ye yazdığını, Silifke menfaatperestlerinin de merkezin Ermenek'e naklini arzu eden kazaların ahalisine övünerek bu işten ümitlerini kesmelerine dair haberler gönderdiklerini, Paşa'nın az bir müddet devam eden memuriyeti sırasında tasarrufuna aldığı çiftliğin beri tarafda kalan 80-90 bin ahalinin payimal olan hukuk ve sefaletini şahsi menfaatine tercih ile mutasarrıf bulunduğu sırada merkezin değiştirilmesi ile ilgili taleplere karşı haksız yere yaptığı müracaat yetmezmiş gibi yeni tayin edildiği Süleymaniye mutasarrıflığına gitmeyi erteleyerek merkezin Silifke'de kalması için İstanbul'da faaliyetlerde bulunup layihalar takdim ettiğini ifade etmiştir. Mehmed Ali Bey, "lütfen ve keremen" perişan hallerine merhamet edilerek merkezin eskisi gibi Ermenek'e nakledilmesini isteyerek arzuhalini bitirmiştir. Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey, aynı metni 14 Aralık 1903 tarihinde Sadarete ve Dahiliye Nezaretine de göndermiştir.

Ermenek kazası ahali vekili Mehmed Ali Bey, 26 Kasım 1903 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı arzuhalinde, İçel liva merkezinin eski merkezi olan Ermenek'e nakli için daha önce çıkan irade-i seniyyenin uygulanmasını bir sene önce talep ettiklerini, ancak gerçekleşmeyince bu istidalarını tekrar etmeye mecbur kaldıklarını, zira bu konuda Silifkelilerin taleplerinin dikkate alındığını, Silifkelilerin kendi menfaatlerini sancak ahalisinin menfaatlerinden üstün tuttıklarını, bu kişilerin Silifke'nin merkez olmasından dolayı müşkilata uğradıkları için merkezin Ermenek'e alınması için istida veren Mut, Gülnar ve Anamur ve Ermenek ahali aleyhinde zorla ve tehditle dilekçe topladıklarını haber aldıklarını belirttikten sonra Silifke dışındaki sancak ahalisinin çektikleri sıkıntıları görerek daha önce yayımlanan iradenin hükmünün uygulanmasını istemiştir. Daha sonra, bu kadar olanlardan sonra Silifke ile münasebetlerinin eskisi gibi olamayacağını, bu nedenle de İçel'den ayrılarak Konya'ya

bağlanmak istediklerini ifade etmiştir. Bunun yanında Silifke'nin merkez seçilme nedeninin sahilde bulunması olduğunun belirtildiğini, hâlbuki Silifke'nin sahilden üç saatlik mesafe içerde, 600 haneli ve havası ağır ve susuz bir mahalde bulunduğunu, beri tarafta kalan Gülnar, Anamur ve Selenti Nahiyesi'nin ise deniz kenarında ve boydan boya muntazam bir iskele olduğunu, eğer sancak merkezin sahilde bir yer olması gerekiyorsa belirtilen kaza ve nevahi merkezlerinin mevkilerinin Silifke'den kat be kat üstün olduğunu ifade etmiştir. Ermenek vekili, son defa olarak irade-i seniyyenin hükmünün uygulanmasını isteyerek arzuhalini bitirmiştir.

24 Aralık 1903 tarihinde Ermenek ahali vekili Mehmed Ali Bey, Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği arzuhalinde, 1903 ve 1904 yıllarında İstanbul'a gönderdikleri arzuhal, telgraf, mahzar ve layihaların bir listesini eklemiştir. Listeye göre bu iki yıl içinde İstanbul'daki resmi makamlara 39 başvuru yapılmıştır. Ermenek ahali vekili bu listeyi verdikten sonra İçel Sancağı mutasarrıflık heyetinin eski merkezi olan Ermenek'e ve Ermenek kaymakamlık heyetinin de Silifke'ye nakli için çıkan irade-i seniyyenin hükmünün uygulanması için gerek kendisi tarafından gerek Anamur, Gülnar ve Mut kazaları ahali tarafından sadarete, Dahiliye Nezareti'ne ve diğer resmi makamlara yukarıda arz edilen tarihlerde takdim edilen onca arzuhal, mahzar ve telgraflara rağmen, menfaatlerini Silifke'nin sancak merkezi olmasından temin etmiş üç dört şahsın suret-i haktan görünerek müstear isimlerle telgraflar takdim ettiklerini, türlü türlü yalan ve iftiralara başvurduklarını, Silifke'de bulunan Kızılbaş Adası isimli muteber çiftliği de bir şekilde ele geçirip kayınpederi adına ferağ ettirmiş olan eski İçel Mutasarrıfı Şahabeddin Efendi'nin teveccühünü kazanarak kendisinden resmen bir şey sorulmadığı halde "taglî-i ezhân-ı âli" için çeşitli makamlara resmî ve hususî telgraflar, mektuplar yazdırdıklarının herkesçe duyulduğunu ifade etmiştir. Mehmed Ali Bey, dört kaza halkının vekilleri, uleması ve eşrafi tarafından senelerden beri devamlı yaptıkları müracaatlarının, menfaat kastıyla hareket edenlerin teşebbüsüyle dikkate alınmayıp bir tarafa atılmakta olduğunu ve büyük bir ihtimalle de Şura-yı Devlet'te kaldığının anlaşıldığını belirttikten sonra daha önce çıkan iradenin hükmü uygulanana kadar adı geçen kazaların müracaatlarına devam edeceklerini ifade etmiş ve bekleyen evraklarının nerede ise buldurulup gereğinin yapılmasını istemiştir.

Ermenek ahali vekili Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey, 31 Mart 1904 tarihli Şura-yı Devlet Riyaseti'ne gönderdiği arzuhalinde, merkezin Ermenek'e nakline dair daha önce çıkarılıp geçici bir sebeple ertelenen irade-i seniyyenin hükmünün uygulanması için Ermenek, Anamur ve Gülnar kazaları ahalisinin resmi makamlara senelerden beri devamlı olarak yapılan müracaatların o ana kadar hiç bir faydasının olmamasını, halkın düştüğü durumun layığıyla

anlatılmadığına yorarak ahali vekillerinin meseleyi sözlü olarak “dahi tazallüm ve tasvir-i hal için” ilkbahara doğru İstanbul’a gitmeye hazırlandıklarını ve kendisinin de gelmesi için ısrar ettiklerini, fakat şimdilik bunu uygun görmediğini kaydetmiştir. Mehmed Ali Bey daha sonra, daha önceleri de arz ettiği üzere Silifke’de edindiği Kızılbaz Adası adlı çiftliğin hatırına görev yerine gitmeyi geciktiren ve İstanbul’da giderek adeta Silifkelilerin vekâleti vazifesini üstlenen eski mutasarrıf Şahabeddin Bey’in Silifkelilere yazmakta olduğu mektupların bir taraftan işin gecikmesine sebep olduğunu, bir taraftan da adı geçen dört kaza ahalisini üzüntü ve ümitsizliğe düşürdüğünü, ahalinin bir kısmının adaletin tecellisi için arzuhallerine devam ederken bir kısmının da daha önce hicret edenlere katılarak göç etmek fikrinde olduklarını belirttikten sonra bu meselenin evrakı nerede ise buldurulup irade-i seniyyenin gereğinin yerine getirilmesini talep etmiştir.⁴³

2-Silifkelilerin Görüşü

Silifkelilerin görüşlerini daha çok Silifke eşrafı ile birlikte Silifke Müftüsü Mahmud Bayram Efendi aktarmıştır. 2 Kasım 1902 tarihinde Silifke Müftüsü Mahmud Bayram Efendi ve 26 kişi, Dâhiliye Nezaretine, Seraskerlik makamına ve Şura-yı Devlet Riyaseti’ne gönderdikleri telgrafta, 32 sene önce sahile 36 saat mesafede ve sırf taşıktan ibaret olup gelişmesi mümkün olmamakla beraber sevkiyat açısından büyük zorluklarla karşılaşılmamasından dolayı Fırka-i Islahiye’nin görüşü üzerine sancak merkezinin Ermenek’ten Silifke’ye alındığı, bu vesile ile iane yoluyla birçok bina ve hayır kurumu yapılarak Silifke’nin 1500 haneli şirin bir kaza haline getirildiği, dağ başlarında göçebe olarak yaşayan aşiretlerden 5-6 bin hanesinin kasaba civarına iskân edildiği ve geriye kalanların da teşvik olunduğu, Silifke’nin sahile yarım saat, Kıbrıs’a 12 mil mesafede olmak itibarıyla sahilin en önemli noktasında olduğu, açılan yolların mülhakattan başka diğer şehirleri de Silifke’ye bağlayarak redif taburlarının bir hafta içinde celp ve sevklarını mucip emrin kolaylıkla yerine getirildiği belirtildikten sonra, Ermenek’in tekrar merkez olacağına dair bir duyum aldıklarını, böyle bu durumda iskân edilerek “medeniyete alıştırmış” aşiretlerin yine “hal-i bedâvete” dönecekleri ve bu nedenle devlet gelirlerinin büyük zarar uğrayacağı dile getirilerek bu kararın tekrar değerlendirilmesi istenmiştir.

Silifke Müftüsü Mahmud Bayram ve 22 kişi 7 Kasım 1902 tarihinde sadarete çektikleri telgrafta ise, İçil Sancağı’nın merkezi daha önce Ermenek iken, gelişme imkânı görülememesinden, sahile 36 saatlik mesafede sapa bir yer olmasından dolayı, sahile yarım saat

⁴³BOA., ŞD., 2134

ve Kıbrıs'a 12 mil yakınlığı olan, coğrafi konumunun stratejik olması, bunun yanında gelişmeye de açık olmasından dolayı 32 sene önce bölgeye gelen Heyet-i Islahiye'nin takdiri gereği merkezin Silifke'ye nakledildiğini, Ermenek ahalisinin merkezin Ermenek'e nakledilmesini isteyen başvurularının iki defa kabul edilip merkezin Ermenek'e nakledilmesine dair irade-i seniyye çıkmasına rağmen Silifke'nin önemi takdir olunarak merkezin Silifke'de bırakılması hakkında irade-i seniyye çıktığını belirttikten sonra, Silifke'nin çok büyük değişim geçirdiğini, eskiden birkaç yüz haneden oluşurken bugün 1500 haneyi geçkin ve gayet güzel bir memleket halini aldığını, bunun yanında halkın yardımlarıyla büyük bir hükümet konağı, ayrıca cami, medrese, askeri depo, telgrafhane gibi birçok bina yapıldığını ve hâlen yapılmakta olduğunu, bunun yanında birçok şose yollarıyla sahile ve civarına ulaşımının sağlandığını ifade etmişlerdir. Ermenek'in ise gerek liva merkezi iken ve gerek ondan sonra bulunduğu vaziyetinden bir adım bile ileriye gidemeyip mevcut durumunda kaldığını, dolayısıyla Silifke'nin sahile yakınlığı ve şose yollarıyla kasaba ve köylere bağlanması hasebiyle "sevkülçeşş nokta-i nazarından" öneminin o ana değin silahaltına alınmış olan redif taburlarının 8 gün içinde sevkinin gerçekleşmesi ile ispat edildiğini, hâlbuki Ermenek'in civarıyla bu şekilde bir irtibatının olmaması ve sahilden 36 saatlik mesafede bulunması sebebiyle bir taburunun toplanması ve sevki için bir aydan fazla bir zamana ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Mahmud Bayram Efendi ve arkadaşları, Ermenek'in merkez liva olması hakkında bir teşebbüsün vuku bulmakta olduğunu duyduklarını belirttikten sonra bu duruma engel olunmasını istemişlerdir. Söyledikleri konusunda şüpheye düşülecek olursa Adana Valiliğinde bulunmuş olan Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi Abidin Paşa, hâlâ İstanbul'da bulunan Nasuh ve eski İçel Mutasarrıfı Şahabeddin Paşalar⁴⁴ ile askeri kumandanlığa sorulması durumunda Silifke'nin ehemmiyetinin bu kişilerce de tasdik edileceğini ifade etmişlerdir.⁴⁵

Silifke ahali adına 27 Ocak 1903 tarihinde sadarete çekilen bir arzuhâlde, yapılan tahkikat ve inceleme sonucunda İçel sancak merkezinin tekrar Ermenek'e alınmasına dair bir haber duyduklarını, hâlbuki bu durumun devlet ve millet açısından faydalı olmayacağını, Ermenek'in merkez olmak için Silifke'ye bir üstünlüğü olsa zamanında merkezlik şerefinden

⁴⁴Şahabeddin Paşa, 11 Kasım 1902 tarihinde sadarete gönderdiği telgrafta, mülhakatta bulunduğu sırada sancak merkezinin Ermenek'e nakli hakkındaki şayialar üzerine bunun uygun olmayacağı, eğer Şahabeddin Paşa'nın görüşü sorulursa hakikatin anlaşılacağına dair bazı kişilerin müracaatta bulunduğunu dönüşde haber aldığını, devlet tarafından merkezin değiştirilmesine karar verilmişse buna dair görüş belirtmesinin uygun olmayacağını belirttikten sonra, kendisinin her nerede bulunursa bulunsun hizmete hazır olduğunu ifade etmiştir. *BOA.*, *ŞD.*, 2134

⁴⁵*BOA.*, *ŞD.*, 2134

mahrum bırakılmayacağını, Ermenek'in merkez olmaya layık hiçbir meziyete sahip olmayıp bir takım dağ ve tepelerin arasında sıkışıp kalmış çukurda bir yerde bulunduğunu, Ermeneklilerin davasının olsa olsa merkezlik şerefini kaybetmiş olmaları olabileceğini, Silifke'nin ise her türlü gelişmeye açık bir yer olduğunu, deniz kenarında olması hasebiyle kara ve denizden emniyete ve asayişe müsait olmasının merkez olmaya Ermenek'ten daha çok tercih edilmeye layık olduğunu gösterdiğini, merkezliğin Silifke'den alınmasıyla hazinenin göreceği zarardan Ermeneklilerin sorumlu olacağını, zira Silifke'nin merkez olmasıyla milyonlarca akçe harcanarak devlet daireleri yapıldığını, liva heyeti için büyük bir konak yapıldığını, Mersin, Karaman, Ereğli, Konya ve Mut gibi mahallere şose yollar yapılarak Silifke'nin kasaba ve köylerle irtibatının sağlandığını, hatta en son Silifke'de zamanla harap olmuş bazı zeytinlik ve bahçelerin de ihya ve imar olunmaya başladığını ve az zamanda hazinenin bundan büyük bir gelir elde edileceğinden şüpheleri olmadığını belirttikten sonra merkezin Silifke'de kalmasını talep etmişlerdir.

Silifke Müftüsü Bayram Efendi, 18 kişiyle 3 Kasım 1903 tarihinde Şura-yı Devlet Reisi Said Paşa'ya gönderdiği telgrafta, Silifke'nin Kıbrıs'a yakın, sahilde, "sevkülçeyş" ve değişik yönlerden ehemmiyet ve stratejik bir mevkiisi bulunması cihetiyle merkezin Ermenek gibi sapa bir mahalle naklinden vazgeçilerek Silifke'de bırakılması hakkında 1318'den beri dile getirdikleri maruzatlarının kabul edilmesinin verdiği güvenle birbirlerini tebrik edip, padişaha dua ile meşgul olurken, Ermenek ve tevabiinden 3-5 bin nüfusu kendisine bağlayarak bir takım fukara ahaliden tehdit yoluyla topladığı külliyeyle bir para ile İstanbul'a giden ve Cemiyet-i Rüşumiye azalarından Hacı Hüsnü Efendi'nin evinde ikamet eden Ermenek eşrafından Ahmed Bey'in, çeşitli ayak oyunları ile merkezin Ermenek'e nakli konusunu tekrar gündeme aldirmaya muvaffak olduğunun üzüntüyle işitildiğini ifade etmişlerdir. Mahmud Efendi ve arkadaşları, her açıdan önemli bir mevki olduğu açık olan Silifke'den merkezin kaldırılmasıyla gün be gün büyüyen ziraat ve sanatıyla gelişmekte olan Silifke'deki gelişmelerin durmasına ve 80 bini aşkın sadık tebanın üzüntü içinde bırakılmasına merhametli padişahın rızası olamayacağına güvenleri tam olmakla beraber adı geçen Ahmed Bey'in şahsi menfaatini umumun menfaatine tercihen merkezi "Ermenek'e kaldıracağım" beyan ve hilesiyle fukarayı soyduğu ve şimdiye kadar topladığı paranın iki bin lirayı geçtiği, aşar iltizamıyla 70 bin kûsur kuruş parayı da zimmetine geçirmesinin yanında son zamanlarda merkezin Ermenek'e nakledileceğine dair müjdelere verdiği, bu iş için de İstanbul'a para istediği haberinin sabit bulunduğunu, Ahmed Bey'in bu uygunsuz hareketlerinin iki kaza ahalisi arasında heyecana neden olacağından bu kişi

hakkında kanunî işlem yapılması ve memleketine iade edilmesini istemişlerdir. Bayram Efendi ve arkadaşları aynı telgrafi Zabtiye Nazırı Şefik Paşa'ya da göndermiştir.⁴⁶

Silifke Müftüsü Bayram Efendi ve 29 arkadaşı, 14 Aralık 1903 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne ve Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi Riyaseti'ne çektikleri telgraflarında, Silifke'nin Kıbrıs'a karşı sahile hâkim bir noktadaki stratejik mevkide bulunması nedeniyle merkezin burada bırakılmasına rağmen, merkezin sahile 40 saat mesafede “sengistan ve imarı gayr-i kabil” Ermenek gibi bir mahalle naklinin Şura-yı Devletçe kararlaştırılmak üzere bulunduğunu işittiklerini, bu nedenden ötürü sahildeki bütün kaza ahalisinin üzüntü içinde bırakıldığı gibi emlak, akar ve arazi vesair alışverişlerinin sekteye uğradığını belirttikten sonra konuyu Ermenek adına İstanbul'da bulunan Ahmed Bey'e getirmişlerdir. Bayram Efendi ve arkadaşları, Ermenek kazasından Ahmed Bey adlı kişinin Ermenek ahalisinden üç bin kişiden korku ve tehdit ile toplamış olduğu külliyetli bir parayı harcayarak merkezi Ermenek'e naklettireceğine katiyen vaat eylediğinden bahisle bir sene önce İstanbul'a gidip Cemiyet-i Rüşumiye azalarından Hacı Hüsnü Efendi'nin evinde ikamet ettiği ve bu arada bir takım gerçek olmayan sözleri ihtiva eden mektuplarla Ermenek ahalisini kutlamakta bulunduğunu tevatüren duyduklarını, adı geçen şahsın hazineye 70 kûsur bin kuruş borçlu bulunması ve belirtilen hareketinden dolayı da Silifke ahalisi ile Ermenek ahalisi arasında sıkıntıya sebep olacağından memleketine iade edilmesini, stratejik mevkisi yanında “menfaat-i hazine ve menafi-i umumiye namına” nedeniyle merkezin de Silifke'den alınmamasını istemişlerdir.

19 Şubat 1904 tarihinde Şura-yı Devlet Riyaseti'ne Silifke'den 15 kişi tarafından mühürlenerek gönderilen mahzarda, Ermenek'in merkez olmaya Silifke'den daha layık bir yer olsa vaktiyle bu “şereften” mahrum olmayacağını, merkez olmaya layık hiçbir özelliğe sahip olmayan dağlar ve tepeler arasında sıkışıp kalmış, gayet çukurda bulunan kasvetli bir yer olduğunu, Ermeneklilerin davasının olsa olsa kaybettikleri merkezlik şerefine tekrar ulaşmak olacağını, hâlbuki Silifke'nin bulunduğu mevki itibarıyla emniyet ve asayişe uygun olduğu için merkez olmaya daha layık olduğunu, yönetimin Silifke'de olmasının birçok faydası olduğunu, merkezin Silifke'den alınmasıyla hazinenin göreceği zararın Ermeneklilerin sebepsiz isteklerinden kaynaklanacağını, Silifke'nin merkez olmasından bu yana milyonlarca akçe harcanarak resmi binalar yapıldığını, liva heyeti için büyük bir bina inşa edildiğini, gidiş gelişleri kolaylaştırmak için Mersin, Karaman, Ereğli, Mut ve Konya gibi yerlere şose yollar yapılarak birçok kasaba ve köyün Silifke'ye bağlandığını, daha önce meydana getirilip zamanla

⁴⁶BOA., DH.TMİK.S., 39-78

harap olmuş bazı zeytinlik ve bahçelerin ihya ve imar olunmaya başladığını ve kısa zaman içinde hazinenin milyonlarca gelir elde edeceğine şüpheleri olmadığını, Ermenek'in çevresine sığması mümkün olmayan binlerce konar-göçer aşiretin Silifke etrafında huzur içinde geçinerek davarlarını ve koyunlarını günden güne artırmakta olduğunu ve memleketlerinin büyük ilerlemeler kat ettiğini, merkezin Silifke'den alınması durumunda gelişmelerin duracağını ve memleketlerinin adım adım gerileyeceğini ifade etmişlerdir.

8 Nisan 1904 tarihinde Silifke ulema ve eşrafından 44 kişi tarafından İçel Mutasarrıfına verilen mahzarda, son zamanlarda Silifke'nin oldukça önemli ilerlemeler kat ettiği ve bunun Silifke'nin sancak merkezi olmasından kaynaklandığını, ancak Ermeneklilerin gerçeğe aykırı bir takım beyanlarıyla merkezin Ermenek'e nakledileceğini duyduklarını belirttikten sonra merkezin Silifke'de kalması için mutasarrıfın yardımını talep etmişlerdir.⁴⁷

3-Anamur, Mut ve Gülnar Kazalarının Görüşleri

Ermenek ve Silifke arasında devam eden tartışmaya zaman zaman İçel Sancağı'nın diğer kazaları da dahil olmuştur. Bu kazalar genellikle Ermeneklilerin tarafını tutmuştur.

22 Kasım 1902 tarihinde Gülnar Kazası ahalisi adına Hayri Bey ve iki arkadaşı Dâhiliye Nezaretine gönderdikleri telgraflarında, merkezin 1869'da Silifke'ye nakledilmesinden sonra bundan hiçbir fayda görmedikleri gibi Silifke'de sancağın durumunu bilen muktedir kişiler bulunmadığı için sancağın gelişemediğini hatta gerilediğini, Silifke'nin meclis ve mahkeme azalarının genellikle taşradan ve aşiretlerden olduğundan devletin ve milletin hukukun gözetilemediğini, hâlbuki Ermenek'te birçok ehliyetli ve liyakatli adamların olduğunu belirttikten sonra merkezin Ermenek'e nakledilmesi istemişlerdir.⁴⁸

Gülnar ahali vekili Hayri Bey, 17 Eylül 1903 tarihinde sadarete, Dahiliye Nezareti'ne ve Şura-yı Devlet Riyaseti'ne çektiği telgrafta, merkezin eski merkezi olan Ermenek'e nakli hakkında şerefsudur buyrulmuş olan irade-i seniyyenin hükmünün uygulanması için daha önce verdikleri istidanın dikkate alınmasını tekrar istirham ettiğini ifade etmiştir.

Anamur Kazası ahalisi adına Sadıkbeyzâde Abdülkerim Bey tarafından 28 Kasım 1902 tarihinde Sadarete ve Dâhiliye Nezareti'ne çekilen telgrafta, İçel'in sancak merkezi Ermenek iken 1869'da sancağının en kenarında bulunan Silifke'ye götürüldüğünü, diğer kazaların buraya uzaklığından dolayı ahalinin uğradığı zorlukları gidermek amacıyla merkezin Ermenek'e

⁴⁷BOA., ŞD., 2134

⁴⁸BOA., ŞD., 2134

alınmasına dair 1878 yılında irade çıktığını, ahalinin hukuku ve hazinenin korunması lüzumuna karşı şahsi menfaatlerini sağlamak için Silifkelilerin başvurusu üzerine eski Adana Valisi Ziya Paşa tarafından görülen erteleme talebi üzerine irade-i seniyyenin hükmünün geçici olarak durdurulduğunu belirttikten sonra, Anamur'un Silifke'ye 70 saat mesafede bulunup mahkemeye gitmeleri zorunlu olan kadın, erkek, ihtiyar ve malul kişilerin büyük zorluklarla karşılaştıklarını, genel asayişin sağlanmasında yaşanan sıkıntıların giderilmesi için merkez sancağın Ermenek'e alınması için Ermenek halkı tarafından istida verildiğini duyduklarını, bunun gerçekleşmesinin 30 senedir öksüz kalan Anamur halkı için büyük bir nimet olacağını, Silifkelilerin merkezin orada kalması isteklerinin sırf şahsi menfaatlerini istemelerinden kaynaklandığı belirttikten sonra merkezin Anamur'a yazın 5-6 saat, kışın 18 saat mesafedeki Ermenek'e nakledilmesini istemişlerdir.

Abdülkerim Bey, Dâhiliye Nezaretine ve Sadarete gönderdiği telgrafında ise, Silifke'nin Anamur'a 36-40 ve Anamur'a bağlı Selinti Nahiyesi'ne 60 kûsur saat uzaklıkta olduğu için işi olanların gidip gelmekte yaşadıkları zorluklardan kurtarmak için merkezin eskiden beri her konuda münasebetleri olan Ermenek'e alınması hakkındaki umumi isteğe katılarak müracaatta bulduklarını, ancak henüz bir sonuç alınmadığını ve bu hareketlerinden ötürü de Silifke erkânının Anamur halkını rahatsız etmeye başladığını ifade etmiş ve Konya telgrafnamesi vasıtasıyla taleplerini tekrar etmeye mecbur kaldıklarını kaydetmiştir.

Mut ahalisi adına Abdullahbeyzâde Abdullah Bey, 23 Kasım 1902 tarihinde Dahiliye ve Sadarete yazdığı telgrafta, merkez değişiminden bahsettikten sonra Ermeneklilerin tekrar merkezin Ermenek'e alınmasını isterken Silifkelilerin Silifke'de kalmasını istediklerini işittiklerini, Silifkelilerin sırf menfaatlerini korumak için bu talepte bulduklarını, zira bu durumun diğer kaza halklarının menfaatine olmadığını, çünkü Ermenek'in kazalarına yazın 4-5, kışın ise 16 saatlik bir mesafede olmasından dolayı bu konuda Ermenek'i desteklediklerini açıklamıştır.

Abdullah Bey, 26 Kasım 1902 tarihinde yine Dahiliye Nezareti ve sadarete çektiği telgrafında, 23 Kasım 1902 tarihli telgraflarında ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi sancak merkezi olan Silifke'nin kenarda olmasından dolayı diğer kazalara uzak olduğunu, kazalarının eski merkez olan Ermenek'e ise yazın 4, kışın 15 saatlik bir mesafede bulunduğunu, bütün sancak ve mülhakatının Konya'ya 30, Mut'a 20 saat mesafede olması ve bütün muamelatın Konya ve Ermenek'te cereyan etmesi nedeniyle hazinenin menfaati, mahalli asayişin temini için merkezin sancağın ortasında bulunan Ermenek'e nakledilmesini istemiştir.

Mut Kazası Müftüsü İbrahim Efendi on arkadaşı ise Abdullah Bey'den farklı bir görüş dile getirmişlerdir. İbrahim Efendi ve arkadaşları, 9 Kasım 1903 tarihinde Şura-yı Devlet Reisi Said Paşa'ya gönderdikleri telgrafta, Silifke'den merkezin zerre kadar ilgisi olmayan ve hele çevresinde bulunan büyük dağlar sebebiyle kışın dört ay kapalı bir halde bulunan Ermenek'e nakli hakkında her gün Ermenek tarafından bir şayia zuhur etmesinden dolayı kazalarının devamlı bir korku ve heyecan yaşadığını ifade etmişlerdir. Silifke'nin dört kazaya 18 saat uzaklıkta olup, Ermenek de dahil olduğu halde bağlı olan dört kazanın ticaretgâhı bir iskele olduğunu, Ermenek'in ise Silifke'yle beraber dört kazanın son sınırında bulunan, her türlü sevkiyata elverişsiz, kışın uzun süre kapalı kalan, dağlık ve taşlık bir durumda olduğunu, Silifke'nin sahilde olması dikkate alınmazsa kendi kazalarının gelişmeye müsait ve dört kazanın da ortasında bulunduğunu, dolayısıyla Silifke'den merkezin taşınması düşünüüyorsa Mut'a nakledilmesini, bu mümkün olmazsa eskiden olduğu gibi Silifke'de bırakılmasını istemişlerdir.⁴⁹

4-Karamanlıların Görüşü

Tartışmaya bir ara Karamanlılar da katılmıştır. Karamanlılar, Ermeneklilerin Ermenek'in Silifke'den ayrılarak Karaman, Mut, Anamur ve Gülnar kazalarının katılmasıyla bir sancak teşkili hakkındaki teşebbüsleri üzerine konuya dahil olmuşlardır. 16 Ocak 1903 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderilen ve Karaman Müftüsü ve eşrafının mühürlediği bir mahzarda, Adana'ya bağlı Ermenek'in merkez liva olan Silifke'ye 36 ve Adana'ya 80 saat uzaklıkta olması nedeniyle Ermenek'in Silifke'den ayrılarak Konya'ya bağlı Karaman ile Mut, Anamur ve Gülnar kazalarının katılmasıyla bir sancak teşkili hakkındaki teşebbüslerini ve bu konuyla ilgili olarak resmi makamlara müracaat etmekte olduklarını duyduklarını, Ermenek'in dağların ortasında, sahile 20 ve civar kazalara 18'er saat uzaklıkta olduğu gibi hiçbir tarafa yolu olmayıp, kaza merkezinin gayet dağlık ve taşlık, ahalisinin zaruri ihtiyaçlarını da civar kazalardan temin ettiklerinin herkesçe bilindiğini, Ermenek'e bağlanmasını ve katılmasını istedikleri Karaman'ın ise ova üzerinde bulunan, arazisi gayet mahsuldar ve suyu bol, camisi, medresesi, mektebi olan çok olan kadim bir şehir olduğunu, civarında bulunan Bozkır, Karapınar ve Ereğli kazalarıyla Ermenek ve Mut kazalarının ortasında bulunan ve bu kazalar ahalisinin "ticaretgâhı" bir yer olup günden güne gelişmekte olduğunu, bunun yanında Karaman'ın yapımına karar verilmiş olan Bağdat demiryolunun güzergahında olması nedeniyle daha çok gelişeceğinin açık

---

⁴⁹BOA., ŞD., 2134

olduğunu, bu nedenle liva merkezi olmaya Karaman kazasının daha uygun olacağını ifade etmişlerdir.⁵⁰

IV-Ermenek'in Konya'ya Bağlanması

Ermenekliler irade çıkmasına rağmen merkez livalığı Silifke'den alamayacaklarını anlayınca başka bir siyaset izlemişler ve daha önce birkaç kez dile getirdikleri Konya'ya bağlanmak istediklerini daha net bir şekilde ifade etmeye başlamışlardır. Ermenek kazası vekili Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey, 7 Ağustos 1904 tarihli arzuhâlinde, uzun zamandan beri ifade edildiği üzere Ermenek'in Adana'ya 80 saat, sancak merkezi olan Silifke'ye 50 saat uzaklıkta bulunmasından dolayı Silifke'de görülmesi gerekli işler için ahalinin oldukça zorlandığını, bunun yanında Silifke'nin uzaklığından dolayı yazları Ermenek'e civar kazalardan gelen 50-60 bin konar-göçer aşiretin yapmakta oldukları uygunsuz hareketlerden dolayı halkın huzurunun bozulduğunu, bu nedenle altı yüz seneden beri vilayet merkezi olup, Ermenek'e 15 saat mesafede olan, hatta Karaman demiryolu vasıtasıyla daha ziyade yakınlaşacak olan Konya'ya bağlanmak istediklerini ifade etmiştir.

Abdüllatif Ağazâde Hacı Hasan ve Ermenek ahalisinden İbrahim Hulusi de 15 Ağustos 1904 tarihinde sadarete gönderdikleri telgraflarında, İçel Sancağı'nı teşkil eden 5 kazadan sancağın ortasında ve eskiden beri liva merkezi olan Ermenek'in gayet büyük ve mamur, bunun yanında Anamur, Gülnar ve Mut kazalarına yakın olduğunu, bu kazaların ahalisinin öteden beri ticarî ve diğer özel işlerini Ermenek'te gördüğünü ifade ettikten sonra, buna karşın yeni merkez olan Silifke "kasaba-i sağıras"ının sancağın güney doğusunda ve gayet uzak ve ayrı bir mahallinde, içecek suya varıncaya kadar zaruri ihtiyaçlardan mahrum olmasından dolayı Ermenek'in eskiden olduğu gibi merkez liva olması için çıkmış olan irade-i seniyyenin gereğinin yerine getirilmesine dair iki seneden beri dört kaza ahalisinin yaptıkları müracaatlardan bir sonuç alamadıklarını, bu nedenle Ermenek'in 15 saat uzaklıkta bulunan Konya'ya bağlanmasını istemişlerdir. Hacı Hasan ve İbrahim Hulusi, 24 Ağustos 1904 tarihinde aynı mealdeki bir arzuhali de Dâhiliye Nezaretine göndermişlerdir.

Gelen başvurular üzerine Dahiliye Nezareti konuyu Konya Vilayeti'ne ve Seraskerliğe sormuştur. Konya İdare Meclisi'nde yapılan görüşmeler neticesinde 16 Ağustos 1905 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne verilen cevapta, Ermenek'in Konya'ya 28, Adana'ya 62 ve Silifke'ye 48 saat mesafede olmasının yanında, Konya ve Karaman şimendifer hattı dolayısıyla Konya'ya

---

⁵⁰BOA., ŞD., 2134

daha da yakınlaşacağı, Ermenek'in askerî muamelerinin Konya'ya bağlı olması ve Ermeneklilerin diğer işlerini de eskiden beri Konya ile halletmesi nedeniyle Konya'ya bağlanmasının uygun olduğu ifade edilmiştir. Seraskerlik de 20 Ocak 1906'da gönderdiği cevapta Ermenek'in Konya'ya bağlanmasının uygun olacağı yönünde görüş bildirmiştir. Dâhiliye Nazırı da 12 Şubat 1906 tarihinde dosyayı sadarete sunmuştur.⁵¹

Şura-yı Devletçe de Adana Valisinden görüş istenmiştir. Vali, 28 Mart 1906 tarihinde gönderdiği cevapta, Ermenek'in Silifke'ye olan uzaklığı ve Karaman'a olan yakınlığı nedeniyle Konya Vilayeti'ne bağlanmasının maslahaten ve idareten daha iyi olacağını, bunun yanında ahalinin hukuk ve menfaatinin korunması, asayişin devamı ve Karaman'a kadar uzanan şimendifer hattının husule getirdiği kolaylık açılarından da faydalı olacağını İçel Mutasarrıflığından ve Ermenek Kaymakamlığından gelen mazbata ve tahriratlardan anlaşıldığını, vilayet idare meclisinin görüşünün de bu yönde olduğunu ve keyfiyetin 16 Aralık 1905 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne arz edildiğini belirtmiştir.⁵²

Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi'nde konu görüşüldükten sonra Ermenek'in Silifke'den ayrılarak Konya'ya bağlanmasının faydalı olacağı yönünde bir karar çıkmıştır. Şura-yı Devlet'in kararı 8 Ekim 1906 tarihinde Heyet-i Vükela tarafında da onaylanmış ve aynı gün padişaha sunulmuştur.⁵³ 12 Aralık 1906 tarihinde çıkan iradeyle Ermenek, Adana ve Silifke'den ayrılarak Konya Vilayeti merkez sancağına bağlanmıştır.⁵⁴ Böylece tartışmada bir müddet için sona ermiştir.

V-Ermenek'in Tekrar İçel Sancağı'na Bağlanması

1915 yılında durum yine eskiye dönmüştür. Ermenek İçel'den ayrıldıktan yaklaşık 10 sene sonra 1 Mart 1915 tarihinde İçel Sancağı müstakil sancağa dönüştürülmüştür.⁵⁵ İçel müstakil sancak olunca Ermenek'in tekrar İçel'e bağlanması gündeme gelmiştir. Dâhiliye Nezareti bu konuda Konya Vilayeti'nin görüşünü sormuştur. Konya Valisi 22 Şubat 1915 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne verdiği cevapta, Ermenek Kazası'nın 10 sene önce İçel Sancağı'na bağlı iken, ahalinin Silifke ile aralarında 36 saat mesafe, büyük dağlarla büyük nehirlerin bulunmasından dolayı gidiş gelişlerinin zorlaşmasını sebep göstererek ve Karaman'dan Konya'ya kadar olan kısmı şimendiferle olmak üzere Konya'ya 36 saat mesafede

⁵¹BOA., ŞD., 2134

⁵²BOA., ŞD., 2134

⁵³BOA., İ.DH. 1450/ 1324L. 28

⁵⁴BOA., DH. TMIK.S., 66/13

⁵⁵BOA., Dahiliye Emniyet-i Umumiye Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti Evrakı, (DH.EUM. MTK.), 71-30

olmalarını dikkate alarak, Konya'ya bağlanmak istediklerini ve bu taleplerinin kabul edilerek Konya'ya bağlandıklarını, ancak tekrar İçel Sancağı'na bağlanmaları durumunda daha önce belirttikleri mahzurların aynı şekilde ortaya çıkmasına sebep olacağından Ermenek'in Konya'dan ayrılmasına olumlu bakmadıklarını ifade etmiş ve bu kararın Meclis-i Umumi-i Vilayetçe ittifakla kabul olunduğunu arz etmiştir.⁵⁶

Konya Vilayetinin aksi görüşüne rağmen Dahiliye Nazırı 4 Mart 1915 tarihinde sadarete yazdığı yazıda, Konya Vilayeti'ne tâbi Ermenek Kazası'nın yakın ve münasebeti hasebiyle İçel Sancağı'na ilhakının uygun olduğunu yazmıştır.⁵⁷ Neticede 7 Mart 1915 tarihli irade ile Konya'ya bağlı Ermenek Kazası İçel Sancağı'na ilhak edilmiştir.⁵⁸

VI-Mütareke Döneminde Tartışmanın Yeniden Başlaması

Arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre Mütareke döneminde tartışma yeniden başlamıştır. 15 Mart 1919 tarihinde Silifke eşrafından bir grup İstanbul'a çektikleri telgrafta, merkezin Silifke'de kalması yönündeki eski görüşlerini tekrar etmişlerdir. Bu telgraftan on gün sonra Silifke İdare Meclisi'nin 25 Mart 1919 tarihinde aldığı kararda ise, Ermeneklilerin kendi menfaatlerini umumun menfaatine tercih ederek sancak merkezi olmak için tekrar faaliyete geçtikleri kaydedildikten sonra, halbuki Silifke'nin mülhakata nispetle bir milyon dönüm arazisi olan geniş bir ova, Taşucu iskelesine bir saat mesafede olup, şose yollarla Mersin ve Karaman'a bağlı olduğunu, bunun yanında halkın yardımıyla yapılan büyük bir hükümet konağı, jandarma dairesi, idadi, darülmullamin mektebi, hastane, hapisane gibi binalara sahip olduğunu belirtmişlerdir. Silifke eşrafı, merkez Ermenek'te iken 1869 yılında bölgeye gelen komisyonun raporu doğrultusunda ticarî, ziraî ve askerlik açısından Silifke'nin merkez olmaya uygun olduğuna karar verilmesi üzerine merkezin buraya nakledildiği, Kozanoğlu Hadisesi sonrası Ziya Paşa'nın Adana valiliği sırasında vilayet teşkili için gelmiş olan İzzet Paşa başkanlığındaki komisyonun da önceki komisyonun kararını onayladığı, Mazhar, Ziya Paşalarla, Şahabettin Bey'in mutasarrıflık zamanlarına rastlayan 1293, 1301, 1302, 1318 ve 1319 senelerinde Ermeneklilerin müracaatına rağmen merkezin yine Silifke'de kaldığını ifade etmişlerdir. Silifkeliler, Ermenek'in dağlık olduğu için ziraat ve ticaret gelirlerinin kendi ihtiyaçlarına bile yetmediğini, bu gelirleri artırmanın da mümkün olmadığını, Ermenek hükümet binasının kaza idaresi için bile yeterli olmayan "beş on odacıktan ibaret harap bir bina" olduğunu, memurların

⁵⁶BOA., *Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH. İD)*, 222/15

⁵⁷BOA., *İ.DH.*, 1512/ 1333.R.21

⁵⁸BOA., *DH.İD.*, 222/15; BOA., *İ.DH.*, 1512/ 1333.R.21

oturumlarına yarayacak bir mekân bulunmadığını, ihtiyaçlarını karşılayamayan halkın da dışarıya göç ettiğini, buna karşılık Silifke'nin ticaret ve ziraat açısından cazibe merkezi olmaya başladığını, Selinti, Anamur, Gülnar ve Silifke kazalarının deniz yoluyla birbirlerine ikişer üçer saat mesafede olduğunu, Ermenek'in ise 20-30'ar mesafede, denizden ise 40 saat uzaklıkta olduğunu, dahası Silifke'nin mevcut yollarının ordunun iaşesine de yeterli olduğunu kaydetmişlerdir. Silifkelilerin bu müracaatları sonrası 8 Nisan 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye Vilayet Müdüriyeti'nden yapılan açıklamada Ermeneklilerin taleplerinin kabul edilmediği belirtilmiştir.⁵⁹

İstekleri kabul edilmeyen Ermenekliler 21 Mayıs 1919 tarihinde Konya Valiliğine gönderdikleri istidada, 1915'de tekrar Silifke'ye bağlanmalarından sonra büyük zorluklar çektiklerini ve bu nedenle 1918 yılında Konya'ya bağlanmak için dilekçe verdiklerini, ancak bu istidalarının hâlâ Dahiliye Nezareti'nde bekletildiğini ifade ettikten sonra, Kilikya bölgesinin Osmanlı Devleti'nden ayrılması durumunda Silifke'ye bağlı kazaların sıkıntısının artacağını, bu sebepten ötürü tekrar Konya'ya bağlanmak istediklerini belirtmişlerdir.⁶⁰

Ermeneklilerin istidaları Konya Valisi tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Dâhiliye Nazırı ise sadarete yazdığı yazıda, Ermenek'in Konya'ya bağlanması gerektiğini ifade etmiş ve bu konuda layihanın da takdim edildiğini kaydetmiştir.⁶¹ Neticede 20 Ağustos 1919 tarihinde çıkan irade ile Ermenek Silifke'den alınarak Konya'ya bağlanmıştır.⁶² Daha sonraki süreçte Ermenek Konya'ya bağlı kalmış, 1989 yılında Karaman il olunca da Karaman'a bağlanmıştır.

Sonuç

İçel Sancağı'nın bu isimle anılan bir merkezi olmadığı için sancak merkezinin neresi olacağı konusu devamlı gündemde kalmış ve sancağı oluşturan kazalar arasında bir rekabete dönüşmüştür. Bu konuda en büyük rekabet Ermenek ile Silifke kazaları arasında yaşanmıştır.

İçel Sancağı 1869 yılında Adana Vilayeti'ne bağlanınca sancak merkezi, vilayete yakınlığı sebebiyle aynı yılda Silifke'ye alınmıştır. Ancak bu durum yıllardan beri sancak merkezliğini ellerinde bulunduran Ermeneklileri rahatsız etmiş ve Ermenekliler resmi makamlara başvurarak sancak merkezinin tekrar Ermenek'e nakledilmesini talep etmişlerdir.

⁵⁹Atlay-Köse, *age.*, 273-274.

⁶⁰Atlay-Köse, *age.*, 275.

⁶¹BOA., *İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD.)*, 39/ 2044; BOA., *İrade Dosya Usulü (İ.DUİT)*, 57-20

⁶²BOA., *İ. DUİT.*, 57-20

Diğer taraftan Silifkeliler de sancak merkezinin Silifke'de kalması için başvuruda bulunmuşlardır. Neticede Şura-yı Devlet'in görüşü doğrultusunda 3 Haziran 1878 tarihinde merkezin Ermenek'e alınması yönünde irade çıkmıştır. Ancak Adana Valisi Ziya Paşa bazı gerekçeler öne sürerek merkezin Silifke'de kalmasına müsaade edilmesini istemiştir. İstanbul önce buna itiraz etmişse de daha sonra karar değiştirmiş ve 20 Kasım 1878 tarihinde yazılan emirde nakil işinden tamamen vazgeçildiği bildirilmiştir. Sonraki yazışmalardan anlaşıldığına göre kararın çıkmasında Kozanoğlu Hadisesi etkili olmuştur.

Ermenekliler işin peşini bırakmamışlar ve tartışma 1902 yılında tekrar başlamıştır. Ermenekliler yazdıkları istidalarla 1878'de çıkan irade-i seniyyenin uygulanmasını istemişlerdir. Başvurular üzerine konu tekrar Şura-yı Devlet'e sevk edilmiştir. Şura-yı Devlet merkezin Ermenek'e nakline dair karar vermiş ve konu Adana Vilayeti'ne yazılmıştır. Ancak Adana kararı uygulamada yine isteksiz davranmıştır. Vali tarafından 21 Ekim 1902 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda, mecliste Ermenek'in merkez olması durumunda vilayet merkezine uzak kalacağı için İçel Sancağı'nın Adana'dan ayrılarak Konya'ya bağlanması, buna karşılık coğrafi yakınlığı ve ticari ilişkileri nedeniyle Niğde Sancağı'nın da Adana'ya bağlanması görüşünün ortaya çıktığı, bu değişiklikler olmadığı takdirde mevcut halin değiştirilmesinde bir fayda görülmediği ifade edilmiştir.

1902'de yeniden başlayan tartışmaya iki yıl sonra Sadrazam Ferid Paşa son noktayı koymuştur. Ferid Paşa 15 Ağustos 1904 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yazıda, merkezin Silifke'de kalması gerektiğine dair gerekçeleri sıraladıktan sonra merkezin Ermenek'e nakli hakkında daha önce çıkan karardan tamamen vazgeçilmesine dair sadareten vilayete yazılan emrin sonradan çıkan bir iradeye dayanması gerektiğinden, sancak merkezinin Silifke'den Ermenek'e naklinin devletçe uygun görülemeyeceğinin lazım gelenlere kesin olarak tebliğ edilmesini emretmiştir. Bu kararla tartışma bir müddet durmuştur.

Merkezin Ermenek'e nakline dair irade çıkmasına rağmen bu kararı uygulatamayacaklarını anlayan Ermenekliler başka bir siyaset izlemişler ve daha önce birkaç kez dile getirdikleri Konya'ya bağlanmak istediklerini daha net bir şekilde ifade etmişlerdir. Konya Vilayeti'nin ve Seraskerliğin uygun görmesi neticesi 12 Aralık 1906 tarihinde çıkan iradeyle Ermenek, Adana ve Silifke'den ayrılarak Konya Vilayeti merkez sancağına bağlanmıştır. Böylece tartışma da bir müddet için sona ermiştir. Ancak 1915 yılında İçel müstakil sancak olunca Ermenek tekrar İçel Sancağı'na bağlanmıştır. Ermenekliler Mütareke döneminde sancak merkezliğini almak için son bir hamle yapmışlar, ancak bu sefer de başarılı

olamamışlardır. Bunun üzerine Ermenekliler tekrar Konya'ya bağlanmak teşebbüsünde bulunmuşlar ve neticede 20 Ağustos 1919 tarihinde çıkan iradeyle Konya'ya bağlanmışlardır. Bundan sonra Ermenek'in idarî olarak bir daha İçel ve Silifke ile münasebeti olmamıştır. Zira daha sonraki süreçte Ermenek 1989'a kadar Konya'ya bağlı kalmış, belirtilen tarihte Karaman il olunca Karaman'a bağlanmıştır.

Tartışmada hangi kaza haklıdır meselesine gelince, İçel Sancağı'nın coğrafi şartları açısından bakıldığında her iki kaza da kendileri açısından haklıdır. Zira hangi kaza merkez olursa coğrafi şartlardan ve uzaklıktan dolayı karşı taraf muhakkak sıkıntı yaşamaktadır. Dönemin Ermenek Müftüsü Ahmed Naci Efendi bu durumu, kendine bağlı kazalara 50-60 saat uzaklıkta olan başka bir sancak merkezinin bulunmadığı şeklinde ifade etmiştir. En sıkıntısız olan iki kaza iki merkeze de nisbeten yakın olan Mut ve Gülnar Kazalarıdır. Metinde kullandığımız Şura-yı Devlet belgeleri içinde yer alan bir haritada verilen mesafe cetvelinde Mut Silifke'ye 16, Ermenek'e 18 saat mesafededir. Gülnar ise Ermenek'e 14, Silifke'ye 18 saatlik bir mesafededir. Ancak diğerleri için durum farklıdır. Özellikle bazı kaza ve nahiyeler için Silifke oldukça uzaktır. Örneğin Selinti Nahiyesi Silifke'ye 62 saat, Nevahi Nahiyesi 50 saat, Anamur 40 saat, Ermenek 36 saat mesafededir. Buna karşın Silifke dışındaki kaza ve nahiyeler Ermenek'e daha yakındır. Nevahi Ermenek'e 14, Anamur 16, Selinti 18 saat mesafededir.

Ermenek İçel'den ayrılarak o gün için tartışmaya geçici bir çözüm bulunmuşsa da coğrafi konum ve şartlardan kaynaklanan problemin Mersin için bugün bile hâlâ devam ettiğini söyleyebiliriz. Örneğin Anamur İlçesi Mersin'e 223 km'dir (Yaklaşık 4 saat) ve bugün için bir il merkezi ile ilçe merkezi arasındaki en uzak mesafedir. Anamur'un yanında diğer ilçelerden Bozyazı'nın Mersin'e uzaklığı 209 km, Aydıncık'ın 170 km, Mut'un 158 km, Gülnar'ın ise 147 km'dir. Günümüzdeki teknolojik gelişmelere rağmen merkeze uzaklığından dolayı Anamur halkı birçok açıdan mağdur olmaktadır. Bunun tek çaresi Anamur'un il yapılmasıdır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi*

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi*

---

* Belgeler ve numaraları metin içinde verilmiştir.

* Belgeler ve numaraları metin içinde verilmiştir.

Sürelî Yayınlar

Düştur

Resmî Gazete

Salname-i Vilayet-i Adana-1308.

Salname-i Vilayet-i Adana-1309.

Makale, Tez, Ansiklopedî Maddesi ve Araştırma Eserler

Akandere, O. (1987). *Konya vilayeti salnamelerine göre 1868-1904 yılları arasında Konya Sancağı'nın idarî ve mülkî taksimatı*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Çakar, E. (2006). *17. yüzyılda Haleb eyaleti ve Türkmenleri*. Elazığ.

Çelik, Ş. (1994). *Osmanlı taşra teşkilatında İçel sancağı (1500-1584)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Çelik, Ş. "İçel", *Diyanet İslam ansiklopedisi*. XXI, 450-455.

Darkot, B. "İçel". *İslam ansiklopedisi*, V/2, 928-931.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi seyahatnâmesi*, IX. (2005). (Hazırlayanlar: Yücel Dağlı-Seyit Kahraman-Robert Dankoff). İstanbul.

Gazel, A. Ali. (2013). Nahiyelikten ilçeliğe Gazipaşa. *Selçukludan Cumhuriyet'e Gazipaşa Sempozyumu (Gazipaşa, 6-8 Kasım 2008)*, 23-42.

Karpat, K. (2003). *Osmanlı nüfusu (1830-1914)*. İstanbul.

Köse, E. ve Atlay, D. (2005). *Mut*. İstanbul.

Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*. İstanbul.

Talayhan, M. Ali. (2001). *Osmanlı Devlet salnamelerine göre Adana ve Konya vilayetlerinin idari taksimat 1851-1910*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.